

Факултет Православни богословски

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)

9.7.2026.

(Датум)

Веће научних области друштвено-
хуманистичких наука(Назив већа научне области коме се захтев
упућује)**ЗАХТЕВ****за давање сагласности на одлуку о прихватању теме докторске дисертације
и о одређивању ментора**

Молимо да, сходно чл. 48 ст. 5 тач. 3) Статута Универзитета у Београду („Гласник Универзитета“ бр. 201/2018, 207/2019, 213/2020, 214/2020, 217/2020, 230/21, 232/22, 233/22 и 236/22), дате сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације:

Исихазам у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века: Историја и богословље

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ Теологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Лазар (Дејан) Љубић

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски програм):

УБПБФ, теолошки мастер програм

3. Година завршетка

претходног нивоа студија: 2023.

4. Година уписа на докторске студије:

2023.

5. Назив студијског програма
-
- докторских студија:

теологија

6. Датум подношења пријаве
-
- теме докторске дисертације

4.11.2025.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: др Владислав Пузовић

Звање: редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Антиохијски патријарх Петар III (1052-1056) и црквена криза 1054. године, Зборника радова Византолошког института 51 (2014) 71-92 (М 23)
2. Суђење Дамаскину Хиландарцу на Светој Гори и међуправославни односи средином XVII века, Анали Правног факултета у Београду 2 (2015) 135-153 (М 24)
3. Утицај Духовног регуламента (1721) на Свештеничка и Монашка правила митрополита Београдско-карловачког Вићентија (Јовановића), Зборник Матице српске за историју 90 (2014) 37-54 (М 51)
4. Константинопольский патриархат и православная диаспора в XX веке: Полемика вокруг создания Эгзархата православных русских церквей в западной Европе, Вестник Православного святоотихоновского гуманитарного университета (Серия 1: Богословие, Философия) 5 (55) (2014) 26-44 (додатна листа Универзитета у Београду)
5. Русские эмигранты - студенты Православного богословского факультета Университета в Белграде (1920-1940 гг.), Вестник Православного святоотихоновского гуманитарного университета (Серия 2: История, История РПЦ) 2 (63) (2015) 65-83 (додатна листа Универзитета у Београду)

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 28.5.2026. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог
1. Одлука Наставно-научног већа о прихватању теме и одређивању ментора
 2. Извештај Комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, Наставно-научно веће Факултета на својој 8. седници у школској 2025/2026, одржаној 28.5.2026. године, донело је следећу

Веће доноси
ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације **Лазара Љубића** под насловом "Исихазам у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века: Историја и богословље" у саставу: **др Ивица Чаировић**, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Зоран Ранковић**, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Ђорђе Бубало**, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

проф. др Србољуб Убипариповић, декан

Извештај

са одбране предлога теме докторске дисертације кандидата Лазара Љубића

Кандидат Лазар Љубић поднео је пријаву теме докторске дисертације у складу са чл. 27 Правилника о докторским студијама Универзитета у Београду. Уз пријаву је доставио и образложење теме из уже научне области *Историја Цркве*, код ментора проф. др Владислава Пузовића – *Исихазам у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века. Историја и богословље*, који има неопходне референце за стручно вођење овог докторског истраживања.

Докторанд Лазар Љубић одслушао је интегрални курикулум докторских студија на Православном богословском факултету и остварио потребан број ЕСПБ бодова на докторским студијама и стекао могућност да пише докторски рад.

Предмет и циљ дисертације *Исихазам у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века. Историја и богословље* јесу богословско-историјска тумачења појма „исихазам“ где ће бити обухваћене све нијансе његовог богатог значења – од изворног, аскетског и мистичног, до у дугој историји стеченог, културног и политичког, с тим што ће историјски и богословски аспект појаве исихазма, заузимају средиште истраживачке пажње (историјски аспект исихазма, као појаве изнедрене и практиковане у Цркви, представља, прецизније речено, црквено-историјски аспект, али, због тога што се као такав подразумева, биће коришћен израз „историја“; са друге стране, питање предмета црквене историје се понекад различито посматра, у зависности од тога како се одређује Црква – у овом истраживању се заступа шири поглед на предмет црквене историје). Географски је истраживање уоквирено границама српских земаља (Моравска Србија (са чувеним исихастичким центрима на Хомољу, Кучају и у Поморављу), Рашка, Метохија, Зета и области које су биле под управом Мрњавчевића), уз Свету Гору и Синај. Предмет истраживања хронолошки обухвата доба процвата исихастичке духовности у српским земљама, тачније другу половину XIV и прву половину XV века; с тим да одабране

хронолошке оквире чине деценије, а не јасно одређене године, зато што се поједина грађа не може прецизно датовати. Све ово треба да буде реализовано на основу опсежних истраживања историјских феномена са нагласком на тумачење, а не на дескрипцију. Теза јесте оригинална идеја и значајна је за развој богословске науке, њену примену, односно развој научне мисли уопште. Кандидат је предложио девет научних хипотеза, које ће истражити научном методологијом и дати одређене закључке. Методологија истраживања биће базирана на упоредно-историјским, синтетичким, аналитичким и компаративним методама. Научни значај предложеног истраживања је вишеструк; кандидат ће обрадити тему од нарочите важности за српску црквену историју, историју српског богословља и шире, а средишњи део тезе биће посвећен анализи личности, места, догађаја и идеја које су оставиле важан и трајан траг у историји Српске Цркве и богословља. На крају, како кандидат наглашава планирано је да се истраживање спроведе, осим на основу објављених писаних извора, и на одређеном броју необјављених писаних извора (српскословенске рукописне књиге из библиотекâ, музеја, архивâ, као и манастирских библиотекâ, уз кодексе богословског садржаја из збирки манастира: Хиландара, Дечана, Савине, Риле...), док особену врсту материјалних извора представљају локалитети келијног типа који нису значајније или уопште обрађени у досадашњем периоду. Зато ће рад на недовољно и нимало коришћеном изворном материјалу допринети значају предложеног истраживања.

Наставно-научно Веће одредило је Комисију за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидата.

Дана 12. новембра 2025. године, Комисија у саставу проф. др Ђорђе Бубало, проф. др Зоран Ранковић и проф. др Ивица Чаировић, приступила је оцењивању научне заснованости теме докторске дисертације кандидата Лазара Љубића и то у семинару Историје Цркве (424) на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Студент докторских студија Лазар Љубић бранио је предложену тему пред одговарајућом Комисијом, а одбрани је присуствовао и проф. др Владислав Пузовић, као ментор, у складу са чл. 28 Правилника о докторским студијама.

На почетку, проф. др Ивица Чаировић, у својству председника комисије, поздравио је кандидата и чланове комисије и отворио одбрану предлога теме, а затим је реч добио

кандидат, који је произнео свој експозе. Први члан комисије који је разговарао са кандидатом-био је проф. др Ђорђе Бубало. Истакнуто је да је тема научног истраживања добро конципирана, а затим су уследиле напомене и образложења појединих појмова и разјашњење неких недоумица: најбитнија методолошка чињеница би била да кандидат јасно одреди критеријуме за просопографска одређења уз предлог да пронађе и види све локалитете о којима ће писати (пећине, испоснице, келије,...); у оквиру прелиминарне структуре дисертације проф. Бубало је предложио прекомпоновања неких одељака (нпр. пустињско, па општежитељно монаштво, затим архијереји, па двор). Кандидат Лазар Љубиће је разумео и прихватио све сугестије проф. Бубала.

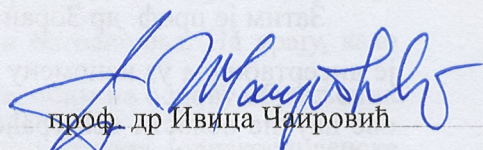
Затим је проф. др Зоран Ранковић приступио оцени предлога теме и констатовао је да је дисертабилна уз напомену да треба редиговати композицију рада, јер су многе ствари из ове научне области већ урађене, тако да их не треба понављати већ да кандидат мора да усмери своју пажњу на нова тумачења и нове закључке феномена исихазма у српским земљама у датом периоду. Предложено је да кандидат синтетише прва два поглавља, а затим и последње које се бави уметничким доприносима исихазма у српским земљама, са освртом на архитектуру и књижевно стваралаштво, те да уз своје, кандидат истражи и оне хипотезе које су раније постављене, али са новог становишта како би дошао и до нових закључака. Кандидат се захвалио на напоменама и све их је усвојио.

На крају је проф. др Ивица Чаировић похвалио кандидата и ментора на добро одређеној теми докторског истраживања са методолошког, географског и богословско-историјског аспекта, уз закључак да се слаже са осталим члановима комисије да је тема дисертабилна. Затим је у разговору са кандидатом указао на потенцијалне методолошке проблеме са којима би кандидат могао да се сусретне на основу предложених хипотеза и литературе, уз предлог да сведе и синтетише предложене научне хипотезе на највише три. Констатовано је да је истраживање мултидисциплинарно, али да је постављено преопширно и да би требало да се кандидат усмери искључиво на богословско-историјске оцене исихазма у српским земљама у поменутом раздобљу. Кандидату је сугерисано да ради на оригиналним историјским изворима, који нису већ тумачени и обрађени, како би рад добио на комплементарности и допринео развоју богословско-историјске науке у Србији. Кандидат је разумео све напомене и сагласио се са предлозима.

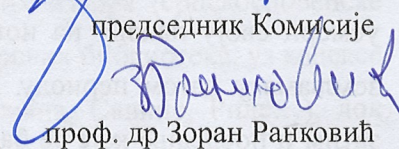
Чланови Комисије су једногласно донели одлуку да је кандидат Лазар Љубић одбранио тему докторске дисертације са највишом оценом, те да је тема дисертабилна и самим тим прихваћена. Приликом доношења одлуке оцењено је да је предложена идеја са хипотезама оригинална и да је од значаја за развој науке и да су резултати овог истраживања примењиви и могу да инспиришу и нека будућа научна истраживања. Комисија је сагласна да ментор буде проф. др Владислав Пузовић, те доставља овај извештај Наставно-научном већу на даљу процедуру.

У Београду,

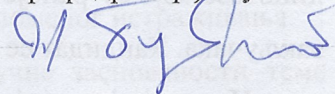
Дана 14. новембра 2025. године.

проф. др Ивица Чаировић

председник Комисије

проф. др Зоран Ранковић

проф. др Ђорђе Бубало

**ПРИЈАВА
ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

1. **Име (име родитеља) и презиме**
Лазар (Дејан) Љубић
2. **Студијски програм**
докторске студије теологије
3. **Школска година уписа на студијски програм**
2023
4. **Број индекса**
23/3003
5. **Претходно образовање кандидата (основне и мастер студије):**
Православни богословски факултет у Београду: основне студије (2022), мастер студије (2023)
6. **Радни наслов теме докторске дисертације**
Исихазам у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века: историја и богословље
7. **Научне области које обухвата тема докторске дисертације**
Теологија / Историја Цркве
8. **Контакти (телефон, мобилни телефон, e-mail):**
062 430 682, lazarljubic98@gmail.com

Прилози:

- Образложење теме (научна област из које је тема, предмет научног истраживања, основне хипотезе, циљ истраживања и очекиване резултате, методе истраживања и списак стручне литературе која ће се користити)

- Биографија кандидата

- Библиографија кандидата

- Изјава да предложену тему кандидат није пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству

- Мишљење одговарајућих етичких комитета о етичким аспектима истраживања, уколико је предвиђено посебним прописима.

Подносилац пријаве

Лазар Љубић

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

Образложење предлога теме докторске дисертације

Предложени наслов докторске дисертације

**ИСИХАЗАМ У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА У ДРУГОЈ
ПОЛОВИНИ XIV И ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XV ВЕКА.
ИСТОРИЈА И БОГОСЛОВЉЕ**

Ментор
проф. др Владислав Пузовић

Кандидат
Лазар Љубић

Београд, 2025.

1. Предмет истраживања

Исихазмом, значењски веома богатим појмом, у самој суштини се означава практиковање умно-срдачне молитве у атмосфери како физичког тако и психичког тиховања, које негује Црква у оквиру свог подвижничког, аскетског предања. Предуслов молитвеног тиховања је човеково очишћење од страсти, преображење палих људских сила, а његов врхунац је унутрашње благодатно стање које се у исихастичкој литератури описује као мир и спокој. Оно заправо означава просветљење божанском светлошћу или обожење нествореним божанским енергијама. Исихастичка пракса је дубоко утемељена у теорији – у црквеној догми и пустињском богословљу. У том смислу, исихазам је изграђен на јединственом и целовитом правилу вере, живота и молитве. Шире посматрано, тиме је обухваћен читав један концепт поимања и доживљаја Бога, света и човека, који представља ништа више до изворну веру Цркве. Исихазмом је, може се рећи, обухваћен и стил живота према којем општење са Богом који се открива и тежња и напор за тим делом, које се извршава благодатним средствима Цркве, чине главни смисао човековог постојања. Својим историјско-богословским развојем, који се преплитао са политиком, уметношћу, књижевношћу и културом у најширем смислу, исихазам је неизбежно постао веома сложена појава, чији су аспекти обухватили различите пројаве људског духа.

Схваћен у свом основном значењу молитвеног тиховања и општења са Богом, исихазам је укоренен у хришћанском предању најпре посредством библијског предања, у којем се саопштава о молитвеном тиховању пророка Илије и Мојсија те о његовом виђењу Бога на Синају, Христовом осамљивању ради молитве, његовом четрдесетодневном посту и сличним догађајима из историје спасења. Пре него што је, захваљујући сложенем сплету историјских, политичких и верских прилика у Византији XIV века изашао на светску позорницу, исихазам је баштињен у монашким пустињама, као и у догматском, аскетском и мистичком богословљу Цркве вековима уназад. Његови најпознатији представници били су подвижници и писци молитвеног општења са Богом: Макарије, Евагрије, Исаак Сиријски, Јован Лествичник, а важно место припада и Василију Великом и Григорију Ниском, као и мистичком

богословљу псеудо-Дионисија Ареопагита, Максима Исповедника и Симеона Новог Богослова.

У XIV веку исихазам је, преплавивши готово све сфере црквеног, друштвеног и политичког живота у Византији, изашао у пуној снази из пустиње и књига у спољашњи свет, због чега се сматра једном од главних појава у историји хришћанског царства позног периода. Ту важност је дуговао сплету различитих околности, међу којима православна реакција на хуманизам, како западноевропски тако и византијски, заузима прво место. О размерама које је у том периоду исихазам захватио, говори речито чињеница да је имао представнике у готово свим слојевима црквеног и друштвеног живота. Нису то били само монаси који су се бавили молитвеним тиховањем практично, какав је био свети Григорије Синаит, већ и угледни митрополити, међу којима треба споменути Теоплита Филадельфијског. Било је међу њима и оних који су спојили пустињски подвиг и црквену делатност, чега је најсветлији пример свети Григорије Палама, најзначајнији представник позновизантијског исихастичког богословља. Значајан број цариградских патријараха половином XIV века, када је исихазам у Византији достигао свој зенит, потицао је из исихастичких кругова. Најпознатији међу њима били су Калист, Исидор и Филотеј Кокинос. У исихастичке распре, заузимајући обе стране, активно су били укључени и интелектуалци престонице и сам царски двор. Због свега реченог је с правом за шире, друштвене, аспекте исихазма усвојена синтагма „политички исихазам“. Половином XIV века у Цариграду је одржан низ црквених сабора на којима се расправљало о исихазму, од којих је у богословском смислу био најзначајнији онај одржан 1347. године. Због тога, по неким истраживачима, он заслужује ауторитет васељенског сабора.

Исихастичка струјања су се брзо проширила православним светом. Из својих важних центара, Цариграда, Атоса, Синаја и Парорије, већ вековним путевима који су водили из Византије међу Словене, распростанила су се средњовековном бугарском, српском, влашком и руском земљом, што речито осликава у науци скована синтагма „исихастичка интернационала“. Доспевши до српских земаља, исихазам се укоренио ништа мање него у Византији. Српска рецепција исихастичког покрета огледа се у више аспеката: историјском, богословском, философском, књижевном и уметничком, који појаву исихазма у српском средњем веку чине веома сложеним истраживачким предметом.

Таласи исихазма, који су заплљуснули Византију половином XIV века, доспели су до српских земаља веома брзо захваљујући живим, активним, духовним и културним везама које је Српска Црква одржавала са Светом Гором и уопште српска држава са Византијом, иако је у периоду од 1350. до 1375. трајао раскол између Српске и Цариградске Цркве. Он је превазиђен уз истакнуто учешће монаха исихаста са обе стране, након чега је, како се сматра, дошло до још интензивнијих византијских монашких утицаја на српске земље. Пресудне су биле и несигурне историјске прилике у којима су се хришћани с окончавањем XIV века све очитије налазили. Продором Османлија дубље на Балкан након пораза хришћанске војске на Марици 1371. године, а потом и пада Трнова 1398, византијске и бугарске области нису више обезбеђивале сигурност и мир монашким насеобинама. Један број монаха исихаста уточиште је пронашао у српским земљама, тада подељеним и под управом обласних господара. Појачана исихастичка духовност се осећала и након животног века тих првих монаха; оставила је дубљи траг бар на наредној генерацији, која захвата период Деспотовине (1402–1459), када је, услед развоја историјских околности, утихнула.

Слично као у Византији, и у српским земљама је исихазам нашао представнике у разним црквеним и друштвеним слојевима. Међу монасима пустињацима, који су на делу били подвижници молитве, најпознатији је Ромило Раванички, који је око себе окупио одређени број ученика. Један од њих био је Григорије Горњачки, по свој прилици, писац житија свог учитеља. Многи пустињаци, током живота скривени од света, остали су скривени од историје до данас. Њихов пак значај састоји се у њиховим култовима, тако да су нам данас познати као свети чудотворци: Роман Ђуниски (који је по неким ауторима био заправо ученик светих Климента и Наума те не припада тој групи), Зосима Тумански, Јов Драчки, Мартирије Рукумијски, Никола Нимнички, Јосиф Крепичевачки, Григорије Војловички, именом непознати подвижници из Базјаша, Јошанице, Вујна и других манастира. Они су познати под заједничким именом као Синаити. Тај назив се често објашњава њиховим пореклом са Синајске горе, одакле су наводно пребегли у српску земљу. Међутим, значајнија је могућност да су Синаитима названи као непосредни или посредни следбеници знаменитог духовника Григорија Синаита, који је један кратак период свог живота провео на Синају. Неки су пак заузимали високе

црквене положаје, па су им повераване и дипломатске мисије. Сисоје је био игуман манастира Хиландара, поп Никодим (касније архимандрит манастира Тисмане у Влашкој) и старац Исаија (игуман манастира Русика) били су чланови посланства кнеза Лазара у Цариграду, које је издејствовало помирење Српске и Цариградске Цркве 1375. године. Јефрем из дечанских и пећких испосница постао је српски патријарх. Сматра се да су исихастичком кругу припадали још двојица будућих патријараха, Спиридон и Данило III. Игуман манастира Светих арханђела код Призрена Јаков, љубитељ књиге, постао је серски митрополит. Исихасти су били и књижевни ствараоци. Поред реченог патријарха Данила III и даровитог преводиоца Ареопагитских списа старца Исаије, у различитим средњовековним жанровима опробали су се хвостански епископ Марко и скадарски духовник Никон Јерусалимац. Било је и вредних преписивача, у време деспота Стефана окупљених у ресавском крају. Да је и у српској земљи исихазам био прихваћен на двору, показује наклоност кнеза Лазара према монасима исихастима и сарадња са неким од њих. Такође, његова ћерка Јелена Балшић је била заинтересована за најсуптилнија питања духовног, исихастичког живота, који је и практиковала.

Богословски аспект исихазма се, пре свега, садржи у интензивном превођењу и сакупљању у зборнике дела писаца потеклих из ове традиције. Били су то како подвижнички списи Јована Лествичника и других синајских отаца, затим Исаака Сиријског и Максима Исповедника, тако и догматски списи чувених кападокијских отаца и других. Веома брзо су преведена и дела тада актуелних носилаца исихастичког покрета, међу којима су били најзначајнији Григорије Синаит и Григорије Палама. У састав исихастичких зборника су често улазили полемички и антилатински списи, као важна одлика богословља тог периода. То се дугује полемичком карактеру дела појединих исихастичких писаца, усмерених против учења антиисихасте Варлаама Калабријског и његових следбеника. Тиме је фонд српскословенске црквене књижевности био значајно обогаћен делима најзначајнијих и поврх тога савремених писаца, а српски богослови су пратили главне токове богословске мисли Истока, па су и сами допринели њеном развоју у домаћој средини, својим изворним, оригиналним делима насталим на српскословенском језику.

Дисертација предложеног наслова „Исихазам у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века: историја и богословље“ за

предмет ће имати предочену тематику. Термином „исихазам“ у основи ће бити обухваћене све нијансе његовог богатог значења – од изворног, аскетског и мистичног, до у дугој историји стеченог, културног и политичког, с тим што ће историјски и богословски аспект појаве исихазма, као што ће се видети из поглавља која следе, заузимати средиште истраживачке пажње (историјски аспект исихазма, као појаве изнедрене и практиковане у Цркви, представља, прецизније речено, црквено-историјски аспект, али, због тога што се као такав подразумева, биће коришћен израз „историја“; са друге стране, питање предмета црквене историје се понекад различито посматра, у зависности од тога како се одређује Црква – у овом истраживању се заступа шири поглед на предмет црквене историје).

Географски је истраживање уоквирено границама српских земаља у периоду који се обрађује. У њих су укључене: Моравска Србија (са чувеним исихастичким центрима на Хомољу, Кучају и у Поморављу), Рашка, Метохија, Зета и јужне области које су биле под управом Мрњавчевића. Са циљем пружања целовите слике о појави исихазма у српским земљама биће разматрана и места која су се налазила изван граница српских средњовековних земаља, а то су Света Гора Атонска (она је, истина, неко време, условно речено, улазила у састав српске земље) и Синај. Она су одиграла знатну улогу у пријему исихазма у српским земљама, а усто су се у њима настањивале колоније монаха српског порекла, посредника у том процесу, због чега на мапи исихазма српских земаља представљају неизоставне топосе.

Предмет истраживања хронолошки обухвата доба процвата исихастичке духовности у српским земљама. Он се смешта у другу половину XIV и прву половину XV века. На основу историјских околности које су га одредиле и изразу који је стекао, исихазам тог дугог трајања представља једну органску целину, коју је, с методолошке тачке, потребно проучавати интегрално. Притом, треба нагласити да одабране хронолошке оквири чине деценије, а не јасно одређене године, како би се то можда очекивало, зато што се поједина грађа не може прецизно датовати (нпр. живот светог Јоаникија Девичког се традиционално везује за прву половину XV века).

2. Основне хипотезе истраживања

У темељу истраживачког проблема стоје следеће хипотезе, које се детаљним испитивањем могу потврдити или оповргнути.

Носиоци исихазма у српским земљама нису били само монаси исихасти, већ и владари и властела, који су били покровитељи и блиски сарадници тих монаха.

Монашки живот, у свом општежитељном и пустињском виду, постојао је у српским земљама и пре појаве таласа исихазма који је обележио предметни период. Снажнији продор исихазма утицао је на другачије уређење монашког живота, које је подразумевало већу популарност пустињског типа и формирање бројних келија концентрисаних око манастира.

Исихазам у српским земљама је био јаког интезитета, али релативно кратког трајања, током којег се може разликовати неколико периода одређених карактером делатности представника исихазма.

За српске епископе и патријархе често су биране личности које су припадале исихастичком покрету, слично као што је то био случај у Византији.

Монаси исихасти су долазили у српске земље из Свете Горе, Византије, Бугарске и са Синаја. Неки од њих су прозвани Синаити због чињенице да су дошли са Синаја или због тога што су били непосредни или посредни ученици светог Григорија Синаита.

У српској средини је, због богословских или политичких разлога, било представника антиисихастичког расположења, који су, будући превладани другима, запостављени у историјској свести.

Српска Црква није учествовала у исихастичким богословским полемикама које су се одвијале у Византији, већ само у рецепцији исихазма као теоријски заокружене доктрине.

Превођење исихастичких дела на српскословенски језик значајно је обогатило корпус српске богословске библиотеке и допринело развоју српске богословске мисли.

Изворни, српски исихастички списи су примарно они посвећени исихастичкој проблематици, мада су значајна и она дела различитих жанрова која садрже експлицитне и имплицитне исихастичке мотиве, уједно бројнија од првих.

3. Циљ и очекивани резултати истраживања

Примарни циљ истраживања састоји се у расветљавању историје и богословља исихазма у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века. Да би се до њега дошло, биће неопходно одговорити на следећа питања која представљају истраживачки проблем и могу се груписати на:

I историјска питања: ко су били носиоци исихазма у српском средњем веку, који су критеријуми за њихово идентификовање, где су живели и деловали, у чему се састојала њихова делатност, какав је био њихов историјски значај за Српску Цркву;

II богословска питања: на који начин је исихазам изражен у богословској књижевности, какав је био садржај и обим фонда исихастичких писаних дела у српској средини, какав је био њихов богословски значај за Српску Цркву.

Укупно, намера је да се исцрпно и систематично анализирају сви извори релевантни за истраживање, установе добијене чињенице и сместе у одговарајући историјски и богословски контекст, да би се, коначно, извршила оцена историјских и богословских токова исихазма у задатим оквирима и то у односу на неколико стварности: 1. византијски контекст као исходишни и „узорни“; 2. старији и савремени српски историјски и богословски контекст, као и онај који је уследио непосредно након утихнућа тог таласа исихазма.

Такође, предложено истраживање ће бити прилог српској црквеној историји. Одабрана тема је – предметом, изворима, очекиваним резултатима – суштински везана за српску црквену историју и обрађује појаву која је значајно обележила вишедеценијски период њеног постојања. Исто тако, ова тема представља неизоставно поглавље у историји српског језика, књижевности, уметности и философије, због чега ће резултати предложеног истраживања бити релевантни за проучавања историје српске културе уопште.

4. Методи истраживања

У дисертацији ће, према захтевима појединих истраживачких задатака, бити коришћено неколико метода истраживања: синтетички, аналитички и компаративни.

Синтетички метод ће бити примењен у поглављима прегледног и контекстуалног карактера (другом и трећем) са циљем да се изгради основна представа о пореклу и развоју исихазма, као и о контексту и сложености његове појаве у српским земљама, што би допринело објективнијем сагледавању и вредновању исихазма у другој половини XIV и првој половини XV века, односно постизању што је могуће веродостојнијих резултата истраживања. Истом методу ће се прибегнути у последњем поглављу – закључним разматрањима.

Аналитички метод биће употребљен у централном делу рада (четвртом и петом поглављу) ради детаљног испитивања проблематике, а у складу са постављеним циљевима истраживања. Релевантни извори, на којима ће бити примењен, обухватају необјављене рукописне књиге (нарочито оне које у досадашњим истраживањима исихазма нису подробније анализирале), затим бројне објављене изворе: дипломатичке (повеље), наративне и прославне (житија, службе); те записе и натписе. Такође, аналитички метод биће примењен и у раду са материјалним изворима у ширем смислу, у које спадају локалитети исихастичког порекла и намене (пећинске келије, манастири). У том сегменту истраживања биће неопходна знања из црквене уметности и археологије, а ради проучавања материјала у неколиким случајевима биће потребно предузети одлазак на терен. С обзиром на изражен интернационални карактер исихастичког покрета, биће консултовани извори на грчком језику, од којих су неки веома рано преведени на српкословенски језик. Због тога ће се, у појединим детаљима, применити компаративни филолошки метод.

У главним поглављима, у мањем обиму биће заступљен компаративни метод. Помоћу њега ће се извршити поређење историјског и богословског аспекта исихазма у Византији, где је изворно дошло до његове експанзије у XIV веку, са истим аспектима у српским земљама, у циљу да се установе законитости те могуће разлике и сличности између две средине.

5. Значај истраживања

Научни значај предложеног истраживања је вишеструк. Најпре, истраживање обрађује тему од нарочите важности за српску црквену историју, историју српског богословља и шире. Централни део тезе биће посвећен анализи личности, места, догађаја и идеја које су оставиле важан и трајан траг у историји Српске Цркве и богословља.

Недовољна проученост ту тему такође чини значајном и оправданом за истраживање. Шире посматрано, византијски исихазам је током XX века постао веома инспиративна и готово препознатљива тема православног богословља у свету. Исихастичке студије, чију је окосницу умногоме чинило „откривање“ богословског наслеђа светог Григорија Паламе, закупљале су пажњу истраживача из области црквене историје, патрологије, литургике, систематског и упоредног богословља и уродиле су вредним научним плодом (о интересовању за исихастичко учење светог Григорија Паламе у богословским круговима прошлог века речито говори чињеница да су на различитим аспектима те теме своје докторске дисертације написали знаменити богослови: Јован Мајендорф, Кипријан Керн, Георгије Манзаридис, Амфилохије Радовић). С обзиром на контраст између наглашене актуелности византијског исихазма и недовољне проучености његове српске рецепције, чинило се потребним да се расветли и актуализује и тај сегмент исихастичких студија. Уколико се пружи шири поглед ка светској науци, примећује се да се у оквиру англофоних енциклопедијских прегледа исихазма та појава најчешће смешта у византијски и бугарски историјски контекст, док се српски неоправдано запоставља. Истраживање посвећено српском исихастичком историјском и богословском наслеђу у формату дисертације има потенцијал да укаже на место и улогу српског исихазма у историји те појаве на међународном научном нивоу.

Иако је исихазму у српским земљама у науци била поклоњена извесна пажња, неопходно је да се досадашњи резултати преиспитају на темељу поновног и проширеног обима читања извора, да се провере основне поставке проблематике, да се аналитички материјал прошири и употпуни и да се понуди сагледавање предложене теме у новом светлу. Предложена тема била је првенствено предмет истраживања домаћих научника, а они који су остварили значајније резултате на том пољу су: Амфилохије Радовић (*Синаити и њихов*

значај у животу Србије XIV и XV века), Милорад Лазић (*Исихазам српске књиге, Теологија лепоте, Естетика српског аскетизма*), Димитрије Богдановић (*Студије из српске средњовековне књижевности, Историја старе српске књижевности*) и Даница Поповић (зборник њених досадашњих радова на тему српског средњовековног пештерног монаштва је у припреми). Међу страним ауторима, значајније наслове из те области су објавили: Петар Пигољ (*Преподобни Григорије Синаит и његови духовни следбеници*), Антоније Емил Тахиаос (*Исихазам у доба кнеза Лазара, Gregory Sinaites' Legacy to the Slavs: Preliminary Remarks*) и Илија Евангелу (*Ὁ Ήσυχασμὸς στὸν κόσμo τῶν Νοτίων Σλάβων τὸν 14o αἰῶνα: Ἐπιδράσεις στὸν πνευματικὸ, ἐκκλησιαστικὸ καὶ πολιτικὸ τοὺς βίo*). Од вредности је и неколико докторских дисертација које специјалистички обрађују књижевне сегменте ове теме. Међу њима се издвајају радови Јоаниса Какридиса (*Codex 88 des Klosters Dečani und seine griechischen Vorlagen: ein Kapitel der serbisch-byzantinischen Literaturbeziehungen im 14. Jahrhundert*), Вељка Радуновића (*Τὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ στὴ σερβικὴ γραμματεία τοῦ 14ου αἰῶνα*) и Ангелики Деликари (*Ἁγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης: ἡ δράση καὶ ἡ συμβολή του στὴ διάδοση τοῦ ησυχασμοῦ στὰ Βαλκάνια: ἡ σλαβικὴ μετάφραση τοῦ βίου του κατὰ τo ἀρχαιότερο χειρόγραφο*).

Такође, тема истраживања припада старом (или средњовековном) српском богословљу, које је, иако је препознато као вредна истраживачка област, у значајној мери неистражено. Због тога опсежно истраживање српског богословља исихазма има додатни значај за употпуњавање знања из те области и подстицај за даља истраживања.

На крају, планирано је да се истраживање спроведе, осим на основу објављених писаних извора, и на одређеном броју необјављених писаних извора. Њих чине српскословенске рукописне књиге које се данас чувају у различитим установама – библиотекама, музејима, архивима, као и манастирским библиотекама. Посебан значај за истраживање одиграће кодекси богословског садржаја из збирки манастира Хиландара, Дечана, Савине, Риле и других (те и друге рукописне књиге су побројане у библиографији). Особену врсту извора представљају локалитети келијног типа који нису значајније или уопште обрађени у досадашњем периоду. Због тога, рад на недовољно и нимало коришћеном изворном материјалу допринеће значају предложеног истраживања.

6. Композиција дисертације

Рад ће се прелиминарно састојати из осам делова: уводних разматрања, два прегледна поглавља синтетског и контекстуалног карактера, два централна, расправна поглавља, закључних разматрања, библиографије и прилога.

Како је уобичајено, у оквиру уводних разматрања биће представљен предмет истраживања, методе које ће се у ту сврху применити, као и извори који ће се користити у истраживању. Затим ће бити задат циљ истраживања и то главни и споредни. Увод се завршава прегледом историје истраживања наведеног предмета у досадашњој науци (историографијом).

У другом делу рада, под радним насловом „Исходиште и развој исихазма“, настојаће се на томе да се језгровито и систематично прикаже историјат исихазма у хришћанству и укаже на његово место у токовима предања хришћанске Цркве. За темељни ослонац овога ће се узети мотиви и идеје исихазма присутни у библијском предању, у чему се налази потврда чврсте укоренености исихазма у хришћанству. Затим ће се саопштити главне карактеристике развоја исихазма у Византији и истаћи значај носилаца тог подухвата. Поглавље ће се завршити описом главних црта развоја исихазма у Византији XIV века, када је, захваљујући ширењу исихастичке духовности и чувеним расправама, исихазам иступио на позорницу светске историје. Тај последњи сегмент поглавља, изразито контекстуалног значаја, омогућиће стварање јасније слике о карактеру продора исихазма из Византије у српске земље у поменутом периоду.

Трећи део рада, радног наслова „Појава исихазма у српском средњом веку“, имаће за циљ да непосредније уведе читаоца у проблематику теме и омогући стварање што верније историјске и богословске представе теме те извођење утемељенијих закључака. Зато ће се, на почетку, нагласити сложеност феномена исихазма у српским земљама средњег века. Она се састоји у чињеници да постоји, како је у науци примећено али само делимично испитано, више различитих аспеката појаве исихазма у српском средњем веку (што свакако важи и за византијску културу). Биће дат кратак преглед историјског, богословског, уметничког, филолошког (језичког и књижевног) аспекта српског средњовековног исихазма, чиме ће се успоставити јасна диференцијација речених аспеката и нагласити оквири предметног

истраживања (историја и богословље). Потом ће бити описани историјски и богословски контекст продора исихазма у српске земље. Ти прегледи ће хронолошки отпочети балканским светим подвижницима исихастима X и XII века и светим Савом, светогорским пустињаком и устројитељем свеукупног црквеног, а тиме и монашког, живота у српским земљама.

Наредна два поглавља, четврто и пето, представљаће централни део истраживања. Најпре оно с радним насловом „Историја исихазма у српским земљама“, имаће за циљ да покаже ко су били носиоци исихазма, где су живели и којом делатношћу су се бавили, односно какав траг су оставили у историји. При идентификовању носилаца исихазма успоставиће се одговарајући критеријуми за њихово одређење као исихаста са ужим значењем молитвених тиховатеља или са ширим значењем личности наклоњених исихастичкој духовности. Биће представљен својеврсни каталог носилаца исихазма са просопографским подацима, нарочито оним који се тичу њихове припадности исихазму. Корпус ће бити подељен на основу црквеног и друштвеног положаја који су носиоци исихазма имали. То су: архијереји, пустињско монаштво, општежително монаштво, двор и властела. Затим ће бити анализирана топографија исихазма, при чему ће као полазни топос бити препозната Света Гора Атонска, жариште исихазма и његов расадник широм византијског културног света, па и у српске земље. У наставку ће бити убицирана места повезана са делатношћу носилаца исихазма (манастири, исихастирије и слично) по географском принципу, који подразумева поделу на: Моравску Србију, Метохију, Рашку, Зету и земље Мрњавчевића. Примарни циљ ове анализе је да пружи слику о географским струјањима исихазма, убицира центре исихазма на мапи српских земаља, а потом и да укаже на основне просторне и градитељске особине исихастичких станишта. У завршном делу тог поглавља приказаће се живот и делатност монаха исихаста. Најпре ће се анализирати правила и начин њиховог живота и молитве. Осим њихове „унутарње“, биће испитана и њихова „спољашња“ делатност – учешће у разним црквеним мисијама (помирење црквеног раскола, рад против уније, ступање у високе црквене чинове). На концу биће наглашена њихова преписивачка и књижевна делатност, која је битно истакла њихову историјску и богословску улогу, на шта ће се надовезати поглавље које следи.

Друго централно поглавље биће посвећено „Богословљу исихазма у српском средњем веку“, у коме ће бити обрађена дела исихастичког садржаја, као и она која садрже експлицитне мотиве надахнуте исихастичком духовношћу и богословљем. У обзир ће бити узета како преводна богословска књижевност византијских аутора, тако и она изворна, домаћих писаца, настала на српскословенском језику. Међу преведеним делима истакнуто место заузимају списи светог Григорија Паламе, затим дела и житије светог Григорија Синаита, корпус псеудо-Дионисија Ареопагита, *Лествица* и бројни зборници аскетског, догматског и полемичког садржаја, чија се распрострањеност дугује покрету исихазма. Дела домаћих аутора биће подељена на она уско посвећена темама исихастичке духовности, међу којима је најпознатија преписка Никона Јерусалимца и Јелене Балшић, и на она која припадају прославним жанровима (најчешће житија и службе), а садрже мотиве исихастичког богословља. Бављење овим делима подразумеваће најпре доношење историјских података о сваком појединачно, затим преглед њихове заступљености у рукописном наслеђу, а потом и анализу њиховог исихастичко-богословског садржаја. Последње разрадно поглавље окончаће се расправом о рецепцији и улози исихастичког богословља у српској средини.

Шесто поглавље доноси закључна разматрања предмета истраживања кроз сублимацију целокупног истраженог узорка и његово критичко испитивање са циљем да одговори задатку постављеном у уводним разматрањима.

На седмом месту стоји библиографија која је подељена на изворе (рукописне књиге и објављене изворе), литературу, библиографије, енциклопедијске јединице и необјављене докторске дисертације. Биће подељена по основним писмима библиографских јединица на: азбучне, абecedне и алфавитне јединице.

Последње место заузимају прилози, међу којима ће се наћи географске мапе, снимци локалитета и рукописних извора који се истражују у раду.

7. Прелиминарна структура дисертације

I УВОДНА РАЗМАТРАЊА

1. Предмет, методе, извори и циљ истраживања
2. Историја истраживања

II ИСХОДИШТЕ И РАЗВОЈ ИСИХАЗМА

1. Укореееност исихазма у хришћанству
2. Развој исихазма у Византији
3. На позорници историје: исихастички спор у XIV веку

III ПОЈАВА ИСИХАЗМА У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА

1. Исихазам – свеобухватна појава
2. Историјски контекст
3. Богословски контекст

IV ИСТОРИЈА ИСИХАЗМА У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА

1. Просопографија: носиоци исихазма
 1. Архијереји
 2. Пустињско монаштво
 3. Општежитељно монаштво
 4. Двор и властела
2. Топографија: центри исихазма
 1. Света Гора – расадник исихазма
 2. Моравска Србија
 3. Метохија, Рашка и Зета
 4. Земље Мрњавчевића
3. Делатност исихаста
 1. Правило живота и молитве исихаста
 2. Учешће исихаста у црквеном животу
 3. Књижевна и преписивачка делатност исихаста

V БОГОСЛОВЉЕ ИСИХАЗМА У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА

1. Превођење и умножавање византијских дела исихастичке садржине

1. Дела светог Григорија Паламе
2. Дела и житије светог Григорија Синаита
3. Списи псеудо-Дионисија Ареопагита
4. *Лествица*
5. Зборници догматских, полемичких и аскетских списа

2. Стварање српских дела исихастичке садржине

1. Тематска исихастичка дела
2. Исихастички мотиви у прославним списима

3. Рецепција и улога богословља исихазма

VI ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

VII БИБЛИОГРАФИЈА

VIII ПРИЛОЗИ

8. Библиографија

Скраћенице

- ГСПЦ – Гласник – службени лист Српске Православне Цркве
- ЗРВИ – Зборник радова Византолошког института
- ЗЛУМС – Зборник за ликовне уметности Матице српске
- ПКЈИФ – Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор
- ВИИНЈ – *Византијски извори за историју народа Југославије* књ. 6, ур. Фрањо Баришић и Божидар Ферјанчић, Београд: Византолошки институт САНУ, 1986.
- ИСН – *Историја српског народа*, књ. 1–2. Београд: Српска књижевна задруга, 1994².
- ПЭ – *Православная Энциклопедия*, т. 1–75. Москва: Церковно-научный центр «Православная Энциклопедия», 2000–2025.
- ССЗН – Стојановић, Љубомир. *Стари српски записи и натписи*, књ. 1–6. Београд – Нови Сад: Српска академија наука и уметности – Народна библиотека Србије – Матица српска, 1982–1988².
- PLP – *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit*, т. 1–12, ed. Erich Trapp et al. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1976–1996.
- ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ – *ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ. Зборник у част Мирјане Живојиновић*, књ. 1–2, ур. Бојан Миљковић и Дејан Целебцић. Београд: Византолошки институт САНУ – Задужбина Светог манастира Хиландара, 2015.
- Видјехом свјет истиниј*
- *Видјехом свјет истиниј. Научни богословски скуп: Исихазам у животу Цркве српских и поморских земаља*, ур. Златко Матић. Београд – Пожаревац: Православни богословски факултети, Институт за

Систематско богословље – Епархија пожаревачко-браничевска, Одбор за просвету и културу – Манастир Тумане, 2019.

Византијски свет на Балкану

– *Византијски свет на Балкану*, књ. 2, ур. Бојана Крсмановић, Љубомир Максимовић и Радивој Радић. Београд: Византолошки институт САНУ, 2012.

Дечани у светлу археографских истраживања

– *Дечани у светлу археографских истраживања*, ур. Татјана Суботин-Голубовић. Београд: Народна библиотека Србије, 2012.

О кнезу Лазару

– *О кнезу Лазару*, ур. Иван Божић и Војислав Ј. Ћурић. Београд – Крушевац: Филозофски факултет – Народни музеј, 1975.

Аспекти мисли Григорија Паламе

– *Ουσία, υπόστασις, ενεργεία. Аспекти мисли Григорија Паламе*, прир. Микоња Кнежевић. Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2013.

Архиепископ Данило

– *Архиепископ Данило II и његово доба. Међународни научни скуп поводом 650 година од смрти*, ур. Војислав Ј. Ћурић. Београд: Српска академија наука и уметности, 1991.

Манастир Раваница

– *Манастир Раваница 1381–1981. Споменица о шестој стогодишњици*, ур. еп. Хризостом Војиновић. Ћуприја: Манастир Раваница, 1981.

Моравска школа

– *Моравска школа и њено доба*, ур. Војислав Ј. Ћурић. Београд: Филозофски факултет, 1972.

О Горичком зборнику

– *О Горичком зборнику: зборник одабраних радова*, прир. Владимир Баљ и Јелица Стојановић. Подгорица – Београд: Матица српска, Друштво чланова у Црној Гори – Службени гласник, 2020.

Пад Српске деспотовине

– *Пад Српске деспотовине 1459. године*, ур. Момчило Спремић. Београд: Српска академија наука и уметности, 2011.

650 година Саборског томоса

– *Међународни научни симпозион „650 година Саборског томоса (1351–2001). Свети Григорије Палама у историји и садашњости“*. Србиње – Острог – Требиње: Митрополија дабробосанска – Универзитет у Сарајеву – Духовна академија Светог Василија Острошког, 2001.

L'art de Thessalonique et des pays balkaniques

– *L'art de Thessalonique et des pays balkaniques et les courants spirituels au XIVe siècle. Recueil des rapports du IVe colloque serbo-grec*. Belgrade: Institut des études balkaniques ASSA, 1987.

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς

– *Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στην ιστορία και το παρόν*, ed. Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης. Άγιον Όρος: Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, 2000.

ИЗВОРИ

Рукописне књиге

АСАНУ 110. Антилатински састави, XV–XVI век

Деч 75. Зборник (Исак Сириј, Лествица и др.), 1360/70.

Деч 80. Доротеј, 1370/80.

Деч 81. Добротољубље, 1430/1440.

Деч 82. Добротољубље, 1395/1400.

Деч 88. Григорије Палама, 1360/70.

Деч 103. Зборник слова и беседа Григорија Синаита, 1360/70.

ЈАЗУ III а 47. Зборник Владислава Граматика, 1469.

Рил 4/14. Светоотачки зборник, 1456.

Рил 4/8. Рилски панегирик, 1478/79.

УБ Њор 28. Синтагма Матије Властара и Григорије Палама, крај XIV века

Хил 342. Каноник, 1364/74.

Хил 469. Зборник, крај XV века

Хил 474. Зборник, 1375/1400.

Цет 75. Златоуст, 1380/1400.

Цет 77. Златоуст, 1375/1400.

Sin. slav. 24/N. Аскетски зборник, XIV век

Објављени извори

Ареопагитски списи са Схолијама Светог Максима Исповедника, део 1–2, прев. С. Јакшић. Нови Сад: Беседа, 2019.

Богдановић, Димитрије. „Епистолије кир Силуанове“. *Зборник Филозофског факултета* 14, бр. 1 (1979): 183–209.

Богдановић, Димитрије. *Карејски типик Светог Саве*. Београд – Нови Сад: Српска академија наука и уметности – Народна библиотека Србије – Матица српска, 1985.

Богдановић, Димитрије. „Песничка творенија монаха Јефрема“. *Хиландарски зборник* 4 (1978): 109–130.

Григорије Синаит. *Сабрани списи I, аскетска дела*, пред. Александар М. Петровић. Београд: Отачник, 2009.

Данило Трећи (Бањски). *Сабрана дела*, прир. Ксенија Миловановић. Београд: Српска књижевна задруга, 2023.

Данилови настављачи (Стара српска књижевност у 24 књиге, књ. 7), прир. Гордон Мак Данијел. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1989.

Деспот Стефан Лазаревић, *Књижевни радови*, прир. Ђ. Трифуновић. Београд: Српска књижевна задруга, 1979.

Доментијан. *Живот светог Саве и живот светог Симеона* (Стара српска књижевност у 24 књиге, књ. 4), прир. Радмила Маринковић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988.

Зборник краљева и архиепископа српских, књ. 1–3, прир. Томислав Јовановић. Београд: Чигоја штампа, 2023.

Златарски, Васил Н. „Житие и жизнь прп. отца нашего Феодосия, иже в Търнове постничествовавшего, ученика суще блж. Григория Синаита. Съписано светейшим патриархом Константина града кир Каллистом“. *Сборник за Народни Умотворения, Наука и Книжнина* 20 (1904): 1–41.

Јевтић, Атанасије. „Исповедање православне вере изложено од свештеног митрополита Солунског Светог Григорија Паламе“. *Теолошки погледи* 11, св. 4 (1978): 157–161.

Јевтић, Атанасије. „Исповедање вере Светог Григорија Паламе – српски превод у пећском рукопису 85 из 1353“. У: *Аспекти мисли Григорија Паламе*, 509–523.

Јован Лествичник. *Лествица*, прев. Димитрије Богдановић. Света Гора Атонска: Манастира Хиландар, 1993.

Јовановић, Томислав. „Служба светом архиепископу Никодима Марка Пећког“. *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима* 7 (2011–2012): 11–32.

Јовановић, Томислав. „Служба светом патријарху Јефрему Марка Пећког“. *Књижевна историја* 45, бр. 150 (2013): 405–423.

Кнежевић, Микоња и Милеса Стефановић-Бановић. *Gregorius Palamas & Davis Disypatos Scripta minota. Versio Serbica*. Београд: Етнографски институт САНУ – Храм Светог Саве, 2021.

Миловановић, Ксенија. *Зачетник косовског култа. Књижевно дело Данила Бањског*. Београд: Српска књижевна задруга, 2024.

Младеновић Александар. *Повеље и писма деспота Стефана Лазаревића: текст, коментари, снимци*. Београд: Чигоја штампа, 2007.

Младеновић, Александар. *Повеље кнеза Лазара: текст, коментари, снимци*. Београд: Чигоја штампа, 2015.

Монах Давид Дисипат. *Полемические сочинения. История и богословие паламитских споров*, ред. Д. С. Бирюков. Москва – Святая гора Афон: Институт исследования священных текстов МГУ – Пустыня Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, 2012.

Мошин, Владимир. „Житие Старца Исаяи, игумена Русскаго монастыря на Афоне“. *Сборник Русскаго археологического общества в Югославии* 3 (1940): 125–167.

Петкова, Илка. *Григорий Цамблак и православието на Балканите*. София: Изд. автора, 1996.

Петровић, Миодраг. „Повеља – писмо деспота Јована Угљеше из 1368. године о измирењу Српске и Цариградске цркве“. *Историјски часопис* 25–26 (1978–1979): 29–51.

Петровский, Мемнон П. „Св. Григория Паламы Слово на Успение Богоматери (по сербскому списку XIV–XV века“. *Православный собеседник* 2 (1905): 1–18.

Русев, Пеньо, Иван Гълъбов, Ангел Давидов и Георги Данчев. *Похвално слово за Евтимий от Григорий Цамблак*, София: Българската академия на науките, 1971.

Свети Сава. *Сабрани списи* (Стара српска књижевност у 24 књиге, књ. 2), прир. Димитрије Богдановић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1986.

Симић, Прибислав. *Хиландарски типик монаха Романа 1331. г.* Краљево: ЕУО Епархије жичке, 2010.

Списи Димитрија Кантакузина и Владислава Граматика (Стара српска књижевност у 24 књиге, књ. 14), прир. Јасмина Грковић-Мејдор. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1993.

Старе српске биографије XV и XVII века, прев. Лазар Мирковић. Београд: Српска књижевна задруга, 1936.

Трифунровић, Ђорђе. „Две посланице Јелене Балшић и Никонова *Повест о јерусалимским црквама и пустињским местима*“. *Књижевна историја* 5, бр. 18 (1972): 289–327.

Трифунровић, Ђорђе. „Житије светог патријарха Јефрема од епископа Марка“. *Анали Филолошког факултета* 7 (1967): 67–74.

Трифунровић, Ђорђе. „Слово о светом кнезу Лазару Андонија Рафаила“. У: *Зборник историје књижевности*, књ. 10. *Стара српска књижевност*, ур. Војислав Ј. Ђурић, 145–179. Београд: Српска академија наука и уметности, 1976.

Ђоровић, Владимир. „Посланица бугарског патријарха Јевтимија тисменском архимандриту Никодиму“. *Јужнословенски филолог* 13 (1933–1934): 162–165.

Ђоровић, Владимир. „Силуан и Данило II“. У: *Глас Српске краљевске академије*, књ. 136, 13–103. Београд: Српска краљевска академија, 1929.

Шест писаца XIV века (Стара српска књижевност у 24 књиге, књ. 10), прир. Димитрије Богдановић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1986.

Corpus Dionysiacum I. Pseudo-Dionysius Areopagita. De Divinis Nominibus, ed. Beate Regina Suchla. Berlin – New York: De Gruyter, 1990.

Corpus Dionysiacum II. Pseudo-Dionysius Areopagita. De Coelesti Hierarchia. De Ecclesiastica Hierarchia. De Mystica Theologia. Epistulae, eds. Günter Heil and Adolf Martin Ritter. Berlin: De Gruyter, 1991.

Gavril Protul. *Viața și traiul Sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului*, ed. Tit Simedrea. București, 1937.

Gregory Palamas. The Hesychast controversy and the debate with Islam: documents relating to Gregory Palamas, trans. and ed. Norman Russel. Liverpool: Liverpool University Press, 2020.

Rigo, Antonio and Marco Scarpa. *La Vita di Romylos da Vidin* asceta nei Balcani (1310 ca. – 1376/1380) (Subsidia Hagiographica 99). Brepols: Société des Bollandistes, 2022.

ЛИТЕРАТУРА

Студије и чланци

Ангелов, Димитър. „Исихазмът – същност и роля“. *Palaeobulgarica* 5, no. 4 (1981): 56–98.

Андријашевић, Немања. „О животу и раду Ђока Слијепчевића са библиографијом његових радова до 1944“. *Симплексис — архив за српску културу и хуманистику* 1 (2018): 61–79.

Антоновић, Милош. „Црквене прилике у источној Србији у средњем веку“. *Браничевски гласник* 3–4 (2006): 7–27.

Баришић, Фрањо. „О измирењу српске и византијске цркве 1375“. *ЗРВИ* 21 (1982): 159–182.

Бек, Ханс-Георг. „Хуманизам и паламизам“. *Отачник* 1, св. 2–3 (2007): 88–105.

Белякова, Елена В., Пентковская, Татьяна В. и Скарпа, Марко. „Монастырские библиотеки и пути распространения исихастской традиции середины XIV – XV вв. из Парории в Белозерье: современное состояние изучения проблемы“. *Stephanos* 42, бр. 4 (2020): 47–65.

Богдановић, Димитрије. *Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности*. Београд: Византолошки институт, 1968.

Богдановић, Димитрије. „Измирење српске и византијске цркве“. У: *О кнезу Лазару*, 81–91.

Богдановић, Димитрије. *Историја старе српске књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1980.

Богдановић, Димитрије. „Претече исихазма у српским зборницима XIV века“. *Cyrrillomethodianum* 5 (1981): 202–207.

Богдановић, Димитрије. „Рецепција византијске теологије у Србији од XIV до XV века“. *Православна мисао* 24–25, бр. 28–29 (1981–1982): 5–7.

Богдановић, Димитрије. „Смисао Раванице“. У: *Манастир Раваница*, 9–17.

Богдановић, Димитрије. *Стара српска књижевност*. Београд: Досије – Научна књига, 1991.

Богдановић, Димитрије. *Студије из српске средњовековне књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1997.

Бојовић, Бошко. „Никон Јерусалимац. Његова дела и односи са Јеленом Балшић“. У: *О Горичком зборнику*, 43–74.

Бојовић, Драгиша. *Свети Јефрем Сирин и српска црквена књижевност*. Ниш – Косовска Митровица: Центар за црквене студије, Филозофски факултет, 2003.

Бојовић, Драгиша. „Истраживања српске рецепције светоотачке књижевности“. *Црквене студије* 12 (2015): 25–34.

Бојовић, Драгиша. „Понављање патристичких цитата у српској црквеној књижевности“. *Philologia Mediana* 1 (2009): 39–47.

Брмболић, Марин. „Мала Света Гора у клисури реке Црнице“. *Саопштења* 31–31 (1998–1999): 99–112.

Бубало, Ђорђе. „Да ли је постојала Диоклитија хвостанска? Прилог хронологији живота и култа Светог Петра Коришког“. *ЗРВИ* 60, бр. 2 (2023): 943–978.

Васиљевић, Марија. *Култови светих на централном Балкану у време османских освајања*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2021.

Веселиновић, Андрија. „Три повеље из XV века за манастире Тисмена и Водица“. *Стари српски архив* 8 (2009): 183–205.

Војиновић, Хризостом. „Светитељи браничевске епархије: Синаити“. *Браничевски весник* 4 (децембар 1936): 231–235.

Вранешевић, Бранка. *Четворојеванђеље серског митрополита Јакова: реч, слика, светлост*. Београд: Институт за историју уметности, 2024.

Вукашиновић, Владимир. „Литургијски живот и исихазам у српском царству: Литургијска реформа патријарха Филотеја Кокина и исихастички покрет у Србији друге половине XIV века“. *Богословље* 83, бр. 2 (2024): 5–22.

Вукашиновић, Владимир. „Кратки преглед развоја литургијског живота Српске Архиепископије од XIII до XVIII века“. У: *исти, Свештена и духовна Трпеза. Огледи из српске литургијске теологије и праксе: XIII–XXI век*, 52–66. Београд: Православни богословски факултет, Институт за литургику и црквену уметност, 2016.

Габелић, Смиљка. *Манастир Лесново. Историја и сликарство*. Београд: Стубови културе, 1998.

Гавриловић, Анђела. „О богословским идејним основама иконографско-програмског решења сцене Преображења Христовог над улазом у цркву Преображења у манастиру Зрзе“. *Патримониум.МК* 14, бр. 19 (2021): 275–286.

Глумац, Душан. „Српске задужбине у Палестини“. *ГСПЦ* 27, бр. 10–12 (1946): 239–255.

Гранић, Филарет. „Црквено-правне одредбе Карејског и Хиландарског типика Св. Саве о келиотима у вези с аналогним одредбама грчких манастирских типика“. *ПКЛФ* 16, бр. 2 (1936): 189–198.

Грицевская, Ирина М. „История келейного чтения на Руси и индексы истинных книг“. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского* 6 (2009): 37–43.

Грујић, Радослав. „Палестински утицаји на Св. Саву при реформисању монашког живота и богослужбених односа у Србији“. У: *Светосавски зборник*, књ. 1, 179–312. Београд: Српска краљевска академија, 1936.

Данчев, Георги. *Владислав Граматик: книжовник и писател*. София: Българската академия на науките, 1969.

Драгојловић, Драгољуб. *Историја филозофске мисли у Срба епохе феудализма*. Нови Сад: Светови, 1998.

Ђокић, Небојша. „Прилог историји манастира Нимника“. *ГСПЦ* 97, бр. 5 (2017) 176–178.

Ђорђевић, Небојша З. „О неким чиниоцима исихазма у Слову о кнезу Лазару српског патријарха Данила III“. У: *Доминанты сербской культуры. Материалы I научно-практической школы сербистики*, сост. Е. И. Якушкина, 25–34. Москва: Издательство Московского университета, 2020.

Ђорђевић, Небојша З. „О неким чиниоцима исихазма у Цамблаковом грађењу лика Светог краља Стефана Дечанског“. У: *Доминанты сербской культуры. Материалы II научно-практической школы сербистики*, сост. Е. И. Якушкина, 104–123. Москва: Издательство Московского университета, 2021.

Ђурић, Војислав. „Српски државни сабори у Пећи и црквено градитељство“. У: *О кнезу Лазару*, 105–123.

Ђурић, Војислав Ј., Сима Ћирковић и Војислав Кораћ. *Пећка патријаршија*. Београд – Приштина: Југословенска ревија – Јединство, 1990.

Евангелу, Илия. „Идејта на христијанскиот универсализам во рамките на исихазма во Бугарија“. *Трновска книжевна школа* 9, бр. 1 (2011): 679–691.

Евангелу, Илия. „Исихастите како носители на духот на Бугарската Автокефалија“. У: *Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova. Нови извори, интерпретации и одходи во медиевистика*, ур. Аделина Ангешева и др., 613–625. Софија: Изд. центар „Боян Пенев“, 2016.

Живојиновић, Мирјана. „Атон – појава општежића и почеци особеножића“. У: *Седма казивања о Светој Гори*, ур. Мирјана Живојиновић и Зоран Ракић, 31–52. Београд: Задужбина Светог манастира Хиландара – Друштво пријатеља Свете Горе Атонске, 2011.

Живојиновић, Мирјана. *Светогорске келије и пиргови во средњем веку*. Београд: Византолошки институт САНУ, 1972.

Жунић, Слободан. „Противлатинске и исихастичке расправе во средновековној српској филозофији“. У: *Аспекти мисли Григорија Паламе*, 524–571.

Иванова, Климентина. „Некои моменти на бугаро-византиските литературни врзки през XIV в. (Исихазмот и неговото проникнување во Бугарија)“. У: *Старобугарска литература*, кн. 1, ур. Петар Динев и др., 209–242. Софија: Бугарската академија на науките, 1971.

Ивановић, Милан. *Метохија: споменици и разарања*. Нови Сад – Београд: Прометеј – Службени гласник, 2013.

Ивановић, Милош. „Коњ добри и оружје“: *властела државе српских деспота (1402–1459)*. Београд: Службени гласник, 2024.

Јањић, Драгана и Горан Јанићијевић. „Синаити – монашке заједнице во средновековној Србији“. *Црквене студије* 19 (2022): 161–176.

Јањић, Драгана и Горан Јанићијевић. *Св. Никодим Тисмански (рефлексии монашког богословља во другој половини XIVсталећа)*. Лепосавић: Институт за српску културу, 2021.

Јевтић, Атанасије. „Сусрет схоластике и исихазма код Нила Кавасиле“. *Теолошки погледи* 18, св. 4 (1985): 201–212.

Јечменица, Дејан. „Срби и Богородица Синајска во XIII и XIV веку“. *Црквене студије* 19 (2022): 75–87.

Јоанидис, Николаос. „Исихастички покрет во XIV-ом веку“. *Теолошки погледи* 15, св. 4 (1983): 181–189.

Јовановић, Коста. „Старе цркве у Мојсињу“. *Старинар* 2 сер. 2 (1907): 149–165.

Јовановић-Стипчевић, Биљана. „Два писара са именом Јефрем из средине XIV века – рукописна збирка манастира Дечана, бројеви 92 и 94“. У: иста, *Стари српски рукописи, књ. 2. Археографија, текстологија, језик*, 177–182. Београд: Народна библиотека Србије, 2017.

Какридис, Јоанис. *Аргументација код православних Словена у средњем веку*. Ниш: Међународни центар за православне студије – Центар за византијско-словенске студије, 2019.

Какридис, Јоанис. „Бечки фрагменти Паламиних Антилатинских трактата“. У: 40. научни састанак слависта у Вукове дане. *Српска књижевност и европска књижевност*, 23–30. Београд: Филолошки факултет, Међународни славистички центар, 2011.

Какридис, Јоанис. „Варлаам Калабријски, против Латина“. *Хиландарски зборник* 11 (2004): 181–226.

Какридис, Јањис. „Неко би помислио да се барем делимично сачува догма о монархији: антилатински трактати Варлаама Калабријског у српскословенском преводу 14. века“. У: *Дечани у светлу археографских истраживања*, 105–114.

Калезић, Димитрије М. „Архиепископ Данило II и питање његова припадања исихазму“. У: *Архиепископ Данило*, 117–129.

Касалица, Владислав. „Цркве и манастири у Горњачкој клисури“. *Viminacium* 8–9 (1994): 231–238.

Кнежевић, Бранка. „Историјске, друштвене и црквене прилике у источној Србији (XIV–XVI век)“. *Глас САНУ* 425. Одељење историјских наука 17 (2015): 85–106.

Кнежевић, Бранка. *Манастир Крепичевац*. Зајечар: Епархија тимочка, 2021.

Кнежевић, Бранка. „Манастир Манастирица – предање и историја“. *Саопштења* 27–28 (1985): 161–166.

Кнежевић, Бранка. „Пећинска црква код манастира Вратна“. *Гласник Друштва конзерватора Србије* 29 (2005): 71–74.

Кнежевић, Бранка. „Средњовековне цркве и манастири у долини Црнице“. *ЗЛУМС* 16 (1980): 223–259.

Кораћ, Душан и Радивој Радић. „Један податак о антиисихастичком расположењу међу Србима средином XIII столећа“. *Хиландарски зборник* 10 (1998): 221–233.

Кораћ, Душан. „Света Гора под српском влашћу“. *ЗРВИ* 31 (1992): 5–199.

Котарчић, Љубомир. „Зборник Данила II као извор при састављању житија св. Никодима Тисманског“. У: *Архиепископ Данило*, 196–201.

Лазић, Милорад. *Исихазам српске књиге*. Ниш: Просвета, 1999.

Лазић, Милорад. *Српска естетика аскетизма 1375–1451*. Београд: Света српска Царска Лавра манастир Хиландар, 2008.

Лазић, Милорад. *Теологија лепоте*. Београд: Отачник, 2007.

Љубић, Лазар. „Исихазам у делу српског патријарха Данила III“. У: *Дани богословља 2024*, ур. Драган Радић и Данило Михајловић, 225–243. Београд: Православни богословски факултет, 2025.

Љубић, Лазар. „Манастир Крепичевац и култ старца Јосифа“. У: *Зборник радова: 800 година аутокефалности Српске Православне цркве у Епархији тимочкој*, ур. Игор Ивковић, 117–140. Зајечар: Епархија тимочка, 2020.

Љубић, Лазар. „Преподобни Григорије Војловићки Синаит“. *Теолошки погледи* 52, св. 2 (2019): 417–442.

Мајендорф, Јован. *Свети Григорије Палама и исихастичка духовност*. Београд: Задужбина Светог манастира Хиландара, 2012.

Манастир Црна Река и свети Петар Коришки, ур. Андреј Сајц. Рибариће: Манастир Црна Река, 2023².

Мандић, Светислав. „Стари раванички нартекс“. У: *Манастир Раваница*, 33–38.

Мансветов, Иван. *Митрополит Киприан в его литургической деятельности*. Москва, 1882.

Марјановић-Душанић, Смиља. „Долазак „скрбних година. О употреби и значењу топоса „последњи род“ и „последња времена“ у српској традицији 15. столећа“. У: *Пад Српске деспотовине*, 173–184.

Марјановић, Драгољуб. *Византијски свет и Српска Црква у 13. и 14. веку*. Нови Сад: Mediterran Publishing, 2018.

Марковић, Василије. *Православно монаштво и манастири у средњевековној Србији*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1920.

Матеич, Предраг. *Българският химнописец Ефрем от XIV век: дело и значение*. София: Българската академия на науките, 1982.

Матеич, Предраг. *Българският химнописец Ефрем от XIV век. Дело и значение*. София: БАН, 1982.

Милин, Жива. „О српском калуђеру Никодиму и његовом рукописном Четворојеванђељу, преписаном 1404–1405. године у манастиру Водица, у румунској земљи“. *Темнишварски зборник* 3 (2001): 151–156.

Милићевић, Милан Ђ. *Кнежевина Србија*, књ. 1–2. Београд: Државна штампарија, 1876.

Милосављевић, Предраг Д. „Дело Псеудо-Дионисија Ареопагита и српска култура у доба деспотовине“. У: *Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности*, ур. Гордана Јовановић, књ. 13, 237–259; књ. 14, 225–243. Деспотовац – Београд: Народна библиотека „Ресавска школа“ – Институт за српски језик САНУ, 2023–2024.

Миок, Дамаскин (1975), „Културне везе између Влашке и Србије у XIV и XV веку“. У: *О кнезу Лазару*, 303–310.

Мирковић, Лазар. „Скитски устав св. Саве“. *Браство* 28 (1934): 52–67.

Мошин, Владимир и Миодраг Пурковић. *Хиландарски игумани средњег века*. Београд: Свети архијерејски синод СПЦ, 1999.

Мошин, Владимир. „Св. Патријарх Калист и Српска Црква“. *ГСПЦ* 27, бр. 9 (1946): 192–206.

Никифорова, М. Е., *Преподобный Сергей Радонежский и его традиции в русской истории XIV – первой половины XVI вв: русский исихазм и его место в процессе становления централизованного государства в России XIV–XVI веков*. Москва: Полиграф сервис, 2004.

Оболенски, Димитрије. *Византијски комонвелт*. Београд: Просвета, 1996².

Острогорски, Георгије. *Серска област после Душанове смрти*. Београд: Научно дело, 1965.

Острогорски, Георгије. „Светогорски исихасти и њихови противници“. У: исти, *О веровањима и схватањима византинаца. Сабрана дела* 5, 203–223. Београд: Просвета, 1970.

Павлов, Пламен. „От Парория и Търново до Печ и Раваница (За връзките между българските и сръбските исихасти през XIV в.)“, У: *Власт и моћ: властела Моравске Србије од 1365. до 1402. године*, ур. Синиша Мишић, 149–162. Крушевац: Народна библиотека Крушевац, 2014.

Павловић, Леонтије. *Култови лица код Срба и Македонаца*. Смедерево: Народни музеј, 1965.

Папахрисанту, Дионисиос. *Атонско манахство: почеци и организација*. Београд: Друштво пријатеља Свете Горе Атонске, 2003.

Патриарх Евтимий Търновски и неговото време, ур. Георги Данчев. Велико Търново: Унив. изд. Св. Кирил и Методий, 1998.

Петковић, Владимир. *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*. Београд: Српска академија наука, 1950.

Петровић, Миодраг М. *Спиридон пећки, IV патријарх српски (1379–1389)*. Београд: Издање писца, 2023.

Петровић, Петар. „Манастир Драча код Крагујевца“. *Богословље* 11, бр. 1–2 (1967): 59–77.

Петровић, Срећко. „Ко је био Зосим Тумански“. У: *Видјехом свјет истиниј*, 281–313.

Подскалски, Герхард. *Средњовековна теолошка књижевност у Бугарској и Србији (865– 1459)*. Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2010.

Поповић, Даница, Бранислав Тодић и Драган Војводић. *Дечанска пустиња: скитови и келије манастира Дечана*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2011.

Поповић, Даница. „Култ светог Јоаникија Девичког“. У: *Византијски свет на Балкану*, књ. 2, 607–623.

Поповић, Даница. „Монах-пустињак“. У: *Приватни живот у српским земљама средњег века*, прир. Смиља Марјановић-Душанић и Даница Поповић, 552–585. Београд: Сlio, 2004.

Поповић, Даница. „Патријарх Јефрем – један позносредњовековни светитељски култ“. *ЗРВИ* 43 (2006): 111–125.

Поповић, Даница. *Под окриљем светости. Култ светих владара и реликвија у средњовековној Србији*, Београд: Балканолошки институт САНУ, 2006.

Поповић, Даница. „Пустинје и свете горе средњовековне Србије – писани извори, просторни обрасци, градитељска решења“. *ЗРВИ* 44 (2007): 253–274.

Поповић, Даница. „Пустиньско монаштво у доба Бранковића“. У: *Пад Српске деспотовине* 117–135.

Поповић, Радомир. „Елементи исихазма у животопису Светог Стефана Дечанског код Григорија Цамблака“. *Богословље* 26(40), бр. 1–2 (1982): 99–102.

Продић, Слободан. *Монашки живот у средњовековној Србији. Развој монашког живота у Србији под утицајем манастира Хиландара од 13. до половине 15. века*. Шибеник: Истина, 2014.

Прохоров, Гелиан М. *Византијска литература XIV в. в Древней Руси*. Санкт-Петербург: Издательство Олега Абышко, 2008.

Прохоров Гелиан М. „Исихазм и общественная мысль в Восточной Европе в XIV в“. *Труды Отдела древнерусской литературы* 23 (1968): 86—108.

Пурковић, Миодраг Ал. „О горњачким повелема“. *Браничевски весник* 8, бр. 5–7 (1940): 153–158.

Пурковић, Миодраг Ал. *Српски патријарси средњег века*. Београд: Српска православна епархија западноевропска, 1976.

Радић, Радивој. *Из Цариграда у српске земље: студије из византијске и српске историје*. Београд: Завод за уџбенике, 2012.

Радић, Радивој. *Страх у позној Византији, 1180–1453*, књ. 2. Београд: Стубови културе, 2000.

Радић Радивој. *Црно столеће. Време Јована V Палеолога*. Београд: Завод за уџбенике, 2013.

Радовић, Амфилохије. „Синаити и њихов значај у животу Србије XIV и XV века“. У: *Манастир Раваница*, 101–134.

Радовић, Амфилохије и Петар Пигољ. *Исихазам – освајање унутарњих простора*. Будва: Манастир Подмаине, 2010.

Радојичић, Ђорђе Сп. „Григорије из Горњака“. *Историјски часопис* 3 (1951/1952): 85–106.

Радојичић, Ђорђе Сп. „Избор патријарха Данила III и канонизација кнеза Лазара“. *Гласник Скопског научног друштва* 21 (1940): 33–81.

- Радосављевић, Јован. „Исихазам“. *Теолошки погледи* 18, св. 1–3 (1985): 1–51.
- Радунковић, Вељко. „Исповедање православне вере светог Григорија Паламе“. *ПКЖИФ* 47–48, бр. 1–4 (1981–1982): 85–95.
- Ранковић, Зоран. „Књижевна дела св. Григорија Паламе у српскословенској рукописној традицији“. У: *Аспекти мисли Григорија Паламе*, 501–508.
- Ранковић, Зоран. „Посланица Григорија Паламе царици Ани Палеолог о јереси Акиндиновој у српскословенској писмености“. *Црквене студије* 14 (2017): 567–573.
- Расолкоска-Николовска, Загорка. „Историјатот на манастирот Зрзе низ натписите и записите од XIV до XIX век“. *Зборник на Археолошкиот музеј* 4–5 (1966): 77–93.
- Рецепцијата на Псевдо-Дионисий през Средновековието* (Архив за средновековна философија и култура 6), ред. Цочо Бояджиев. Софија: ЛИК, 2000.
- Розов, Владимир. „Синајци во Србији во XIV. век“. *Byzantinoslavica* 1 (1929): 16–21.
- Руvaraц, Димитрије. „О кучајинским манастирима по записима“. *Старинар* 6 (1889): 33–44.
- Савић, Виктор. „Устав за држање псалтира и Хиландарски типик“. У: *ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ*, књ. 1, 139–147.
- Сајловић, Мирко. „Сусрет цара Душана и Григорија Паламе на Атосу“. *Годишњак, часопис Православног богословског факултета Универзитета у Источном Сарајеву* 14 (2014): 96–109.
- Скарпа, Марко. „Рукопис Деч 75 и аскетско-монашки зборници XIV века“. У: *Дечани у светлу археографских истраживања*, 115–120.
- Слијепчевић, Ђоко. *Историја српске православне цркве*, књ. 1, Београд: БИГЗ, 1991.
- Смолчић-Макуљевић, Светлана. „Сакрална топографија манастира Трескавца“. *Balkanica* 35 (2004): 285–322.
- Спасић, Д. „Светиња манастира Нимника – од легенде до мита“. *Гласник Српског археолошког друштва* 14 (1998): 315–325.
- Спасова, Марија и Иван Христов. *Патриарх Филотей (Кокин). Слово в Недељата на всички светии*. Софија: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020.
- Спик, Грејам. *Света Гора меѓу народима. Духовно и културно расејање Свете Горе Атонске*. Београд: Друштво Пријатеља Свете Горе Атонске, 2024.

Спремић, Момчило. *Деспот Бурађ Бранковић и његово доба*. Београд: Службени гласник, 2020⁴.

Спремић, Момчило. *Прекинут успон: српске земље у позном средњем веку*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2005.

Српска књижевност у доба деспотовине (Дани српскога духовног преображења 5), ур. Мирослав Пантић. Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа“, 1998.

Српске посланице шеснаестог века, прир. Ђорђе Трифуновић. Крушевац: Багдала, 1988.

Стародубцев, Татјана. *Манастир Сисојевац*. Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 2008.

Стародубцев, Татјана. *Српско зидно сликарство у земљама Лазаревића и Бранковића*. Београд: Филозофски факултет, Институт за историју уметности, 2007.

Стипчевић, Биљана. „Поетски израз и писари моравског периода“. *Библиотекар* 20, св. 5 (1968): 461–481.

Стричевић, Ђорђе. „Улога старца Исаије у преношењу светогорских традиција у Моравску архитектонску школу“. *ЗРВИ* 44, бр. 3 (1955): 221–232.

Столић, Хризостом. *Православни светачник – месецослов, књ. 1–2*. Београд: Каленић, 1988.

Суботин-Голубовић, Татјана. „Српски преписи химнографских састава Григорија Синаита“. У: *Византијски свет на Балкану*, књ. 2, 585–596.

Суботин-Голубовић, Татјана. „Химнографски састави Филотеја Кокина у хиландарским рукописима“. *Хиландарски зборник* 11 (2004): 247–272.

Суботић, Гојко. „Почеци монашког живота и црква манастира Сретења у Метеорима“. *ЗЛУМС* 2 (1966): 121–181.

Суботић, Миле. „Исихастички покрет и синаити у Моравској Србији у савременим публикацијама на енглеском језику“. У: *Видјехом свјет истиниј*, 177–188.

Сырку, Полихроний А. *К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке, т. 1. Время и жизнь патриарха Евфимия Терновского*. Санкт-Петербург: Тип. Акад. наук, 1898.

Тахиаос, Антоније Е. Н. „Исихазам у доба кнеза Лазара“. У: *О кнезу Лазару*, 94–103.

Тахиаос, Антоније Е. Н. „Исихастички-тиховатељски покрет у последњим деценијама XIV века“. *Теолошки погледи* 8, св. 3 (1975): 161–174.

Темерински, Синиша. „Горња испосница у Савову код Студенице“. У: *Осам векова Студенице*, ур. еп. Стефан и др., 257–260. Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ, 1986.

Тодоровић, Драгомир. „Лесновска испосница свете Богородице“. *Зограф* 8 (1977): 59–62.

Томековић, Светлана. „Монашка традиција у задужбинама и списима архиепископа Данила II“. У: *Архиепископ Данило*, 425–441.

Томић-Ђурић, Марка. „Монашки живот у задужбинама Балшића на Скадарском језеру“. У: *О Горичком зборнику*, 527–566.

Тријић, Владан. „Из живота једне рукописне књиге. Кодиколошки осврт на Слова Григорија Паламе (Дечани 88)“. *Археографски прилози* 33 (2011): 303–320.

Трифуновић, Ђорђе. „Белешке о делима у Србљаку“. У: *О србљаку*. Студије, прир. Ђорђе Трифуновић. 271–368. Београд: Српска књижевна задруга, 1970.

Трифуновић, Ђорђе. „Зборници са делима псеудо-Дионисија Ареопагита у преводу инока Исаије“. *Cyrrillomethodianum* 5 (1981): 66–71.

Трифуновић, Ђорђе. „Једно исихастичко надахнуће код Константина Философа“. *Cyrrillomethodianum* 5 (1981) 166–171.

Трифуновић, Ђорђе. „Косовско страдање и небеско царство. Према српским средњовековним књижевним списима“. У: *О кнезу Лазару*, 255–263.

Трифуновић, Ђорђе. „О неким питањима проучавања *Поученија изабраних* у старим словенским књижевностима“. *ПКЈИФ* 89 (2013): 3–18.

Трифуновић, Ђорђе. *Писац и преводилац, инук Исаија*. Крушевац: Багдала, 1980.

Трифуновић, Ђорђе. *Стара српска књижевност (основи)*. Београд: Чигоја штампа, 2009.

Хоружий, Сергей. *Исследования по исихастской традиции, т. 1. К феноменологии аскезы*. Санкт-Петербург: Издательство Русской христианской гуманитарной академии, 2012.

Хоружий, Сергей. *Исследования по исихастской традиции, т. 2. Многогранный мир исихазма*. Санкт-Петербург: Издательство Русской христианской гуманитарной академии, 2012.

Христов, И., Неизвестни фрагменти от паламитските спорове в Църковноисторическия и архивен институт, Архив за средновековна философия и култура 15 (2009) 362–377; 16 (2010) 132–159.

Цветковић, Бранислав. „Необичне сцене у припрати храма манастира Јошанице“. *Саопштења* 45 (2011): 111–132.

Цуњак, Млађан. *Манастир Рукумија*. Пожаревац: Народни музеј Пожаревац, 1996.

Цуњак, Млађан. *Светиње Горњачке клисуре*. Смедерево: Скупштина општине Жагубица – Скупштина општине Петровац на Млаци – Завичајни музеј Петровац на Млави, 2001.

Ђулибрк, Јован. „Никон Јерусалимац и исихастичко предање“. У: *650 година Саборског томоса*, 151–160.

Чити, Дервас Ј. *Пустиња као град – увод у изучавање палестинског и египатског монаштва у хришћанском царству*. Будва: Манастир Подмаине, 2008.

Шпадијер, Ирена. „Јужнословенски пустињаци X–XIII века у најстаријој литерарној традицији“. *Старобългарска литература* 47 (2013): 108–120.

Шпадијер, Ирена. *Свети Петар Коришки у старој српској књижевности*. Београд: Чигоја штампа, 2014.

Шпадијер, Ирена. *Светогорска баштина: манастир Хиландар и стара српска књижевност*. Београд: Чигоја штампа, 2014.

Шпадијер, Ирена. „Богослужбени списи посвећени светом Јоаникију Девичком“. У: *Византијски свет на Балкану*, књ. 2, 597–605.

Яцимирский, А. „Из критико-литературных наблюдений над Житием Григория Синаита“. *Византийский временник* 15 (1908): 300—331.

Amand De Mendieta, Emmanuel. *Mount Athos: The Garden of the Panaghia*. Berlin – Amsterdam: De Gruyter, 1972.

Cvetković, Branislav. „The Narthex in Ravanica and Romylos the Blessed“. У: *Ниш и Византија*, књ. 23, ур. Миша Ракоција, 185–206. Ниш: Град Нип – Универзитет у Нишу – Православна Епархија нишка – Нишки културни центар, 2025.

Delikari, Angeliki. „Ein Beitrag zu historisch-geographischen Fragen auf dem Balkan: *Paroria*. Neue Angaben zur Lokalisierung des Klostergebietes von Gregorios Sinaites“. In: *Heilige Berge und Wüsten. Byzanz und sein Umfeld*, ed. Peter Soustal, 71–76. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2009.

Delikari, Angeliki. „The Slavic version of the Hesychastic Vita of Gregory of Sinai: Spiritual Bonds between Byzantium and Bulgaria during the reign of Tsar Ivan Alexander“. *Bulgaria Mediaevalis* 12 (2021): 27–31.

Dragojlović, Dragoljub. „Hésychasme et restauration du patriareat de Pec en 1557“. *Balkan Studies* 24, no. 2 (1983): 403–411.

Dragojlović, Dragoljub. „La mystique lumineuse et l'hésychasme dans la littérature Byzantine et ancienne Serbe“. In: *L'art de Thessalonique et des pays balkaniques*, 133–136.

Evangelou, Ilias. „Ascetical Mystical Literature in the Slavic Miscellanies of Mount Athos (14th–18th Centuries)“. In: *Σπαράγματα βυζαντινοσλαβικής κληρονομιάς. Χαριστήριος Τόμος στον Καθηγητή Ιωάννη Χρ. Ταρνανίδη*, 223–241. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Αφοί, 2011.

Getcha, Job. „The Hesychast Movement and the Liturgy“. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxa* 67, no. 2 (2022): 19–39.

Halkin, Francois. „Un ermite des Balkans au XIV siècle: La vie grecque inédite de St. Romylos“. *Byzantion* 31 (1961): 111–148.

Hausherr, Irénée. *Hésychasme et prière* (Orientalia christiana analecta 176). Roma: Pontificium Institutum Studiorum, 1966.

H'ebert, Maurice LaBauve. *Hesychasm, word-weaving, and Slavic hagiography: the literary school of Patriarch Euthymius*. München: Sagner, 1992.

Ivanova, Klementina, Predrag Matejic. „An Unknown Work of St. Romil of Vidin (Ravanica)“. *Старобългаристика* 17, no. 4 (1993): 3–15.

Joantă, Seraphim. *Romania: Its Hesychast Tradition and Culture*. Wildwood, CA: St Xenia Skete, 1992.

Jovanović, Biljana. „Pečki paterik, tri jezičke redakcije slovenskog prevoda Skitskog paterika“. *Slovo* 24 (1974): 139–188.

Kakridis, Joannis. *Codex 88 des Klosters Dečani und seine griechischen Vorlagen: ein Kapitel der serbisch-byzantinischen Literaturbeziehungen im 14. Jahrhundert*. München: Otto Sagner, 1988.

Kakridis, Janis. „Dvoglasna reč ili dijalog? Trakrati Grigorija Palame *O ishodenju Svetoga duha* u srpskoslovenskom prevodu 14. veka“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 54, бр. 2 (2011): 59–70.

Kakridis, Janis. „Vizantijska, antička i sholastička tradicija u srpskoslovenskim prevodima dela Grigorija Palame i Varlaama Kalabrijskog“. У: *Српска књижевност у контексту европске књижевности. Научни састанак слависта у Вукове дане, т. 30, бр. 2*, ур. Томислав Јовановић и др., 25–32. Београд: Међународни славистички центар, 2002.

Korać, Vojislav. „La lumière dans l'architecture byzantine tardive, en tant qu'expression des conceptions hésychastes“. In: *L'art de Thessalonique et des pays balkaniques*, 125–131.

Mayendorff, John. *Byzantine Hesychasm: Historical, Theological and Social Problems*. London: Variorum reprints, 1974.

Mayendorff, Jean. *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas* (Patristica Sorbonensia 3). Paris: Seuil, 1959.

Mayendorff, Jean. „Le Tome synodal de 1347“. *ЗПВИ* 8/1 (1963): 209–227.

Mayendorff, John. „Mount Athos in the Fourteenth Century: Spiritual and Intellectual Legacy“. *Dumbarton Oaks Papers* 42 (1988): 157–165.

Marjanović, Dragoljub. „Patriarch Jefrem of Serbia and the Hesychastic Circles at the Sunset of the Middle Ages in the Balkans“. *Bulgaria Mediaevalis* 12 (2021): 275–289.

Milosavljević, Boris. „Basic Philosophical Texts in Medieval Serbia“. *Balkanica* 39 (2008): 79–102.

Mitrea, Mihail. „Philotheos Kokkinos“. In: *Lexikon byzantinischer Autoren*, ed. Michael Grünbart and Alexander Riehle. Berlin: Akademie Verlag, forthcoming.

Mulić, Malik. *Srpski izvori „Pletenija sloves“*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1975.

Nicol, Donald M. *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk, c.1295–1383*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Payne, Daniel P. *The Revival of Political Hesychasm in Contemporary Orthodox Thought: the political hesychasm of John S. Romanides and Christos Yannaras*. Lanham: Lexington Books, 2011.

Polemis, Ioannis. „The Hesychast Controversy: Events, Personalities, Texts and Trends“. In: *A Companion to the Intellectual Life of the Palaeologan Period* (Brill's Companion to the Byzantine World 12), ed. Sofia Kotzabassi, 345–398. Brill: Leiden-Boston, 2022.

Popović, Danica. „The Cult of st. Petar of Koriša, Stages of Development and Patterns“. *Balkanica* 28 (1997): 181–212.

Popović, Svetlana. „The last hesychast safe havens in late fourteenth- and fifteenth-century monastires in the Northern Balkans“. *ЗПВИ* 48 (2011): 217–257.

Radunović, Veljko. „Platon u srpskoslovenskim prevodima dela Grigorija Palame“. *Cyrrillomethodianum* 8–9 (1984–1985): 207–214.

Rigo, Antonio. „Due note sul monachesimo athonita della metà del XIV secolo“. *ЗПВИ* 26 (1987): 92–113.

Rigo, Antonio. „La Vita e le opere di Gregorio Sinaita“. *Cristianesimo nella storia* 10, no. 3 (1989): 579–608.

Rigo, Antonio. „Le Mont Athos entre le patriarche Jean XIV Calécas et Grégoire Palamas (1344–1346)“. In: *ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ* 1, 259–284.

Rigo, Antonio. *Monaci esicasti e monaci bogomili: le accuse di messalianismo e bogomilismo rivolte agli esicasti ed il problemi dei rapporti tra esicasmo e bogomilismo*. Firenze: Leo S. Olschki, 1989.

Rigo, Antonio and Marco Scarpa. „The Life of Theodosius of Tărnovo Reconsidered“. In: *Byzantine Hagiography: Texts, Themes and Projects*, ed. Antonio Rigo, 467–482. Turnhout, Brepols, 2018.

Risteski, Branislav. „Najranite manifestacii na hristijanstvoto vo regionite na Mariovo i severna Pelagonija“. У: *Ниш и Византија*, књ. 9, ур. Миша Ракоција, 203–226. Ниш: Град Ниш – Универзитет у Нишу – Нишки културни центар, 2011.

Scarpa, Marco. *Gregorio Palamas slavo. La tradizione manoscritta delle opere Recensione dei codici*. Milano: Biblion Edizioni, 2012.

Strezova, Anita. *Hesychasm and Art: The Appearance of New Iconographic Trends in Byzantine and Slavic Lands in the 14th and 15th Centuries*. Canberra: Australian National University Press, 2014.

Tachiaos, Anton-Emil. „Gregory Sinaites' Legacy to the Slavs: Preliminary Remarks“. *Cyrrillomethodianum* 7 (1983): 113–160.

Tachiaos, Antonie-Emil. „Hesychasm as a creative force in the fields of art and literature“. In: *L'art de Thessalonique et des pays balkaniques*, 118–123.

Tachiaos, Antonie-Emil. „Le monachisme serbe de saint Sava et la tradition hésychaste athonite“. *Хиландарски зборник* 1 (1966): 83–89.

Taft, Robert F. „Mount Athos: A Late Chapter in the History of the Byzantine Rite“. *Dumbarton Oaks Papers* 42 (1988): 179–194.

Tarnanidis, Ioannis. „Les relations Serbes avec le centre hésychaste du Mont Sinaï au XIVe siècle“. In: *L'art de Thessalonique et des pays balkaniques*, 137–142.

Teoteoi, Tudor. „Isihasmul și criza conștiinței bizantine în sec. al XIV-lea“. *Studii Teologice* 3/3 (2007): 5–61.

Tsirpanlis, Constantine. „Byzantine Humanism and Hesychasm in the Thirteenth and Fourteenth Centuries: synthesis or antithesis, reformation or revolution?“. *The Patristic and Byzantine Review* 5, no. 12 (1993): 13–23.

Turdeanu, Émile. *Études de Littérature Roumaine et D'Écrits Slaves et Grecs des Principautés Roumaines*. Leiden: E.J. Brill, 1985.

Vasić, Miloje. „L'hésychasme dans l'église et l'art des Serbes du Moyen Âge“. In: *L'art Byzantin chez les Slaves: les Balkans*, ed. Gabriel Millet, 110–123. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1930.

Ευαγγέλου, Ηλίας Γ. *Ο ησυχασμός στον κόσμο των Νοτίων Σλάβων τον 14ο αιώνα. Επιδράσεις στον πνευματικό, εκκλησιαστικό και πολιτικό τους βίο*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Αφοί, 2018².

Μεταλληνός, Γεώργιος. *Ησυχαστές και Ζηλωτές. Πνευματική ακμή και κοινωνική κρίση στον Βυζαντινό 14ο αιώνα*. Αθήνα: Τήνος, 1995.

Ταρνανίδου, Ιωάννη. „Νοτιοσλαβικές συλλογές–μεταφράσεις άσκητικῶν καὶ ἡσυχαστικῶν κειμένων κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα (περίπτωση Σιναΐτικοῦ κώδικα 24/N)“. In: *Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στην ιστορία και το παρόν*, 87–94.

Ταχιάου, Αντωνίου-Αιμιλίου Ν. „Η επίδραση της ησυχαστικής θεολογίας στον σλαβικό κόσμο“. In: *Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στην ιστορία και το παρόν*, 491–499.

Необјављене дисертације

Давидовић, Милена Г. *Средњовековни ћирилички скрипторијуми на Балкану* (докторска дисертација). Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2024.

Обрадовић, Марија Н. *Путеви културе и унапређење заштите и презентације средњовековног сакралног наслеђа у Србији* (докторска дисертација). Архитектонски факултет Универзитета у Београду, 2017.

Станчев, Красимир. 1978. *Изграждане на човеишките образи в старобългарската агиографска проза* (кандидатска дисертација). Софија.

Clucas, Lowell. *The Hesychast controversy in Byzantium in the fourteenth century: a consideration of the basic evidence* (PhD thesis). University of California, 1975.

Γόνης, Δημήτριος Β. *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Καλλίστου Α* (διδακτορική διατριβή). Σχολή Θεολογική, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1980.

Δεληκάρη, Αγγελική. *Άγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης: η δράση και η συμβολή του στη διάδοση του ησυχασμού στα Βαλκάνια: η σλαβική μετάφραση του βίου του κατά το αρχαιότερο χειρόγραφο* (διδακτορική διατριβή). Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2003.

Ραντούνοβιτς, Βέλικο. *Τὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ στὴ серβική γραμματεία τοῦ 14ου αἰῶνα* (διδακτορική διατριβή). Σχολή Θεολογική, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 1998.

Енциклопедијске јединице

Дунаев, А. Г. „Исихазм“, *ПЭ* 37, 240–254.

Ткачѐв, Е. В., О. А. Родионов, Н. В. Сеницына, Е. В. Романенко и др. „Монашество“. *ПЭ* 46, 567–651.

Adnès, Pierre. „Hésychasme“. *Dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique, doctrine et histoire* 7/1. Paris: Beauchesne, 1969, 381–399.

Hahn, H.-C., T. McComiskey and C. Brown. „Light, Shine, Lamp“. *The New International Dictionary of New Testament Theology* 2. Grand Rapids: Zondervan, 1985, 484–496.

Lilienfeld, Fairy V. „Hesychasmus“. *Theologische Realenzyklopädie* 15. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1986, 282–289.

Papadakis, Aristeides. „Hesychasm“. *The Oxford Dictionary of Byzantium* 2. New York – Oxford: Oxford University Press, 1991, 923–924.

Библиографије

Исихазм: аннотированная библиография, ред. С. С. Хоружий. Москва: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004.

Кнежевић, Микоња. *Григорије Палама (1296–1357). Библиографија* (Библиографија српске теологије 7). Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2012.

Медведев И. П. Современная библиография исихастских споров в Византии XIV в, Античная древность и средние века 10 (1973) 270–274.

Ранковић, Зоран. „Исихазам (библиографија)“. У: *Међународни научни симпозион „650 година Саборског томоса (1351 – 2001). Свети Григорије Палама у историји и садашњости“*, 169–200.

Ристић, Весна. *Исихазам у Србији; Свети Сава: библиографија*. Ниш: Центар за црквене студије, 2006.

Stiernon, Daniel. „Bulletin sur le palamisme“. *Revue des études byzantines* 30 (1972): 231–341.

Описи рукописних књига

Богдановић, Димитрије. *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*. Београд: Српска академија наука и уметности – Народна библиотека СР Србије, 1978.

Богдановић, Димитрије, Љубица-Штавланин Ђорђевић, Биљана Јовановић-Стипчевић, Љупка Васиљев, Луција Цернић и Мирослава Гроздановић-Пјанић. *Опис ћирилских рукописних књига манастира Високи Дечани, књ. 1*, прир. Надежда Р. Синдик. Београд: Народна библиотека Србије, 2011.

Богдановић, Димитрије. „Инвентар рукописа манастира Савине“. У: Дејан Медаковић, *Манастир Савина: велика црква, ризница, рукописи*, 89–96. Београд: Филозофски факултет, Институт за историју уметности, 1978.

Мартиновић, Милена. *Рукописне књиге Манастира Рођења Пресвете Богородице на Цетињу*. Цетиње: Митрополија црногорско-приморска, 2023.

Мошин, Владимир. „Рукописи пећке патријаршије“. *Старине Косова и Метохије* 4–5 (1971):

Мошин, Владимир. „Ћирилски рукописи манастира Свете Тројице код Пљеваља“. *Историјски записи* 14, бр. 1–2 (1958): 235–260.

Мошин, Владимир. „Ћирилски рукописи у манастиру Николџу код Бијелог Поља“. *Историјски записи* 18 (1961): 681–703.

Стојановић, Љубомир. *Каталог рукописа и старих штампаних књига. Збирка Српске краљевске академије*. Београд: Српска краљевска академија, 1901.

Турилов, Анатолий А. и Љюдмила В. Мошкова. *Каталог славянских рукописей афонских обителей*, под редакцией А.-Э. Н. Тахиаоса. Београд: Чигоја штампа, 2016².

Христова, Боряна. *Опис на ръкописите на Владислав Граматик*. Велико Търново: ПИК, 1996.

Matejić, Mateja and Dimitrije Bogdanovic. *Slavic codices of the Great Lavra Monastery*. Sofia: Centre international d'information sur les sources de l'histoire balkanique et méditerranéenne, 1989.

Mošin, Vladimir. *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske Akademije, 1 dio: Opis rukopisa*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1955.

Tarnanidis, Ioannis. C. *The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St Catherine's Monastery on Mount Sinai*. Thessaloniki: Hellenic Association for Slavic Studies, 1988.

БИОГРАФИЈА

Лазар Љубић је рођен 3. августа 1998. године у Зајечару. Основну школу завршио је у родном месту, а након тога у Нишу Српску православну богословију светог Кирила и Методија. Основне студије богословља уписао је 2018. године на Православном богословском факултету Универзитета у Београду и окончао их је 2022. године са просечном оценом 9, 42. Исте године уписао је мастер студије на систематско-историјском модулу мастер теолошког програма поменутог факултета и завршио их је 2023. године са просечном оценом 9, 82. Под менторством проф. др Владислава Пузовића одбранио је мастер рад под насловом „Поимање и прослављање мучеништва код Срба у доба османске владавине“, који је проглашен за најбољи мастер рад на Православном богословском факултету у академској 2022/23. године. Исте 2023. године, као прворангирани, уписао је докторске студије на Катедри за Историју СПЦ на Православном богословском факултету, под менторством проф. др Владислава Пузовића. У академској 2023/2024. години био је демонстратор у настави на Катедри за Историју СПЦ, а од 1. новембра 2024. године на истој Катедри ради као асистент.

У току основних студија слушао је предавања из Српске средњовековне књижевности, Основа археографије и Српског рукописног наслеђа на Филолошком факултету Универзитета у Београду, затим из Историје уметности српских земаља средњег века на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду и положио је испит из Византијске филологије 1 са оценом 9 на Одељењу за класичне науке поменутог факултета. Стекао је неколико стипендија намењених студентима са изузетним успехом. Од савремених језика говори енглески и служи се руским, а од старих користи српскословенски, црквенословенски и средњовековни грчки. Учествовао је на три научна скупа, од чега је у два случаја извршавао дужност секретара скупа.

БИБЛИОГРАФИЈА

I Научни радови

Доситеј Новаковић, први епископ тимочки (1834–1854), у: Сто деведесет година од оснивања Епархије тимочке, ур. З. Ранковић, Епархија тимочка – Православни богословски факултет, Зајечар – Београд 2025, 49–86.

Исихазам у делу српског патријарха Данила III, у: Дани богословља 2024, ур. Д. Радић, Д. Михајловић, Православни богословски факултет, Београд 2025, 225–243.

Катихизис епископа тимочног Мелентија и случај „мелентијанизма“, у: Српска теологија у двадесетом веку, књ. 22, ур. З. Ранковић, Православни богословски факултет, Београд 2024, 123–135.

Свети који су учили и који су се учили на Богословском училишту у Београду, Богословље 83/1 (2024) 5–21.

Из војловичке заоставштине Епископа Николаја – поема „Узроци“, Nicholai Studies 4/7 (2024) 11–18.

Епископ жички Николај у манастиру Војловица – заточеништво, делатност и наслеђе, Nicholai Studies 3/6 (2023) 249–294.

Српски патријарси светитељи XVII столећа, Косовско-метохијски зборник 9 (2022) 97–134.

Спомен Ермила и Стратоника у цариградским типицима, у: Ермил и Стратоник. Свети ранохришћански мученици београдски, ур. Д. Прерадовић, Балканолошки институт САНУ, Београд 2022, 151–159.

О Светом Мојсију Троношком – поводом 230 година од мученичке смрти, Теолошки погледи 55/3 (2022) 539–541.

Прилог за уобличавање диптиха светих Епархије тимочке, у: Зборник радова: 800 година аутокефалности Српске Православне цркве у Епархији тимочној, ур. И. Ивковић, Епархија тимочка, Зајечар 2020, 57–76.

Биобиблиографија Бранке Кнежевић, у: Зборник радова: 800 година аутокефалности Српске Православне цркве у Епархији тимочној, ур. И. Ивковић, Епархија тимочка, Зајечар 2020, 111–115.

Манастир Крепичевац и култ старца Јосифа, у: Зборник радова: 800 година аутокефалности Српске Православне цркве у Епархији тимочној, ур. И. Ивковић, Епархија тимочка, Зајечар 2020, 117–140.

Чудотворне иконе Пресвете Богородице у манастиру Војловици, Теолошки погледи 53/2 (2020) 497–512.

Преподобни Григорије Војловички Синаит, Теолошки погледи 52/2 (2019) 417–442.

II Прикази књига

Бранка Кнежевић, Манастир Крепичевац, Саопштења 56 (2024) 167–169.

Дубравка Прерадовић, У име науке и домовине. Истраживања средњовековних споменика под окриљем Народног музеја и њихови резултати (1906–1940), Зборник радова Народног музеја 26-2 (2024) 307–311.

Виктор Недески, Агиологија, Теолошки погледи 56/1 (2023) 172–174.

III Енциклопедијске одреднице

Егзархија; Исихастирија; Захарија Дечанац; Захарија Орфелин; Јерменчић, манастир код Сокобање; Јоаникије, игуман Војловице, у: Српска енциклопедија, том 3, књига 3, Матица српска – Српска академија наука и уметности – Завод за уџбенике, Нови Сад – Београд, у штампи.

IV Чланци у црквеној периодици и друга издања

Нови свети у календару Српске Православне Цркве, Црква. Календар Српске Православне Патријаршије за просту 2026. годину, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд 2025, у припреми.

Житије Светог Данила, епископа карловачког и плашчанског, Мартириа, Београд – Карловац 2025, 57 стр.

Живи у сећању – свети патријарси пећки, Светигора 32/312 (Свети Кирило и Методије, 2023) 36–38.

Ермил и Стратоник. Свети ранохришћански мученици београдски, Православље 55/1324 (15. мај 2022) 45–46.

О Светом Стефану Троношком – поводом 220 година од мученичке смрти, Гласник – службени лист СПЦ 100/1 (2020) 46–47.

Свете жене Српске Цркве, Православље 51/1241 (1. децембар 2018) 43–45; 51/1242 (15. децембар 2018) 41–42.

ИЗЈАВЉУЈЕМ

да дисертацију под насловом „Исихазам у српским земљама у другој половини XIV и првој половини XV века: историја и богословље“ нисам пријавио ни на једном факултету у земљи и иностранству.

у Београду,
14. 10. 2025.

Лазар Љубић,
студент докторских студија,
Православни богословски факултет
Универзитета у Београду